

**2 AYLIK
DERGİ**

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

YIL : 8 CİLT : 8 SAYI : 45 MART - NİSAN 2025

**KORKMA SÖNMEZ BU ŞAFAKLARDA ALSANCAK
SÖNMEDEN YURDUMUN ÜSTÜNDE TÜTEN EN SON OCAK**

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ CİLT : 8 YIL : 8 SAYI : 45 MART - NİSAN 2025

YAZAR	YAZI BAŞLIĞI	SAYFA NO:
SENCER KARACALIOĞLU	ŞURADAN BURADAN	01-02
Prof. Dr. ÖMER DEMİRCAN	TÜRKÇEDE KÖK BİRİMLEME	03-06
Doç.Dr. OKAN BABA	TRAKYANIN VE İSTANBUL+UN KURTULUŞU	07-10
Prof.Dr. SÜREYYA ÜLKER	ÇİZENEK	11-13
ERAY CANBERK	SÖYLEŞİ SOHBET KONUSUNDA	14-16
FERHAT ÖZEN	İLHAN BERK	17-18
NURAY GÖK AKSAMAZ	FİGEN KIVILCIMER İLE SÖYLEŞİ	19-30
HÜSEYİN İHSAN DİNÇ	ÇEVİRİ (SEFİLLER ROMANINA BİR ELEŞTİRİ)	31-32
HASAN AKARSU	KELEBEKLER KANAT ÇIRPINCA	33
	GÖLGELERİ KALDI	34
YILMAZ ÇONGAR	FÜREYA	35-38
HİKMET KURTER	DUBLÖR	39-42
ARKA KAPAK		

ŞURADAN BURADAN

“SON KUŞLAR”

“Son Kuşlar” Sait Faik Abasıyanık’ın aşağıda özetini vereceğim bir öyküsünün başlığıdır. 1952 yılında yazmış öyküyü Sait Faik. Öyküde Burgaz adasını ve orada yaşayan bir öbek insan üzerinden, dışarıdan bakıldığında saygıdeğer kabul edilen kimi insanların içlerinde nasıl canavarlar barındıra bildiklerini ve bunlar eliyle doğanın nasıl yavaş yavaş yıkıma uğratıldığını anlatır. Öykü, bu günlere ışık tutuyor diyebiliriz.

“...Vaktiyle bu ada’ya bu zamanda kuşlar uğradı.Cıvı cıvı öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.

İki senedir gelmiyorlar.

...Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes,Ada’nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm içim cız ederdi.

Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış,pislik rengine acayip çomaklar vardı.

Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır,bunları bir ufacık ağacın altına çığırktan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlardı. Hür kuşlar, kafesteki çığırktan kuşun feryadına, dostluk,arkadaşlık,yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler bir müddet beklerler.Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi.Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş,bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer tabiat harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı.

Hele bir tanesi vardı,bir tanesi. Çocukları bu işe sefarber eden de oydu. Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da ...Konstantin, isminde bir herifti. Galata’da bir yazıhanesi vardı Zahire tüccarıydı.

...O esmer sarışın arası isketeleri bir damlacık etlerinden yapacağı pilavın hazzıyla pırıl pırıl yanan krom dişleriyle nasıl koparırdı kuşun imiğini,bir görseydiniz.

Hani sessiz,zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da... Konu komşusu da severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı.Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken, akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz,iriliğine, sallapatiliğine,Karamanlı ağzı konuşuşuna ,basit ama,hesaplı fikirlerine,iki kadeh atmışsa yine basit,sevimli şakalarına karşı,hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz. Kendi halinde,işi yolunda , hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi.

Seneler varki kuşlar gelmiyor... Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin

(2)

yeşilliğine musallat oldular.Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmıştım.Gökte hiç kuş gözüküyordu...Kuşlar yoktu şimdi havada ama,yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmiş.Biraz ileride kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar,bir çuvala dolduruyorlardı:

- Sana ne? Dediler.

-Canım neden söküyorsunuz? Dedim.

-Mühendis Ahmet bey söktürüyor.

- Ne yapacak bunları?

- Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani,onun bahçesini düzeltiyorlar da...

„Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya men ettiler.Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet beye ceza bile kesilmedi.

Kuşları boğdular,çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.

Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar ,sizin için kötü olacak.Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak.”

Erenköy, Bin dokuz yüz yetmişlerde yeşilliklerle bezeli bir mahalleydi. O zamanlar yol kenarlarında olmasa da, evlerin bahçelerinde toprak anamızın koyu yeşil saçlarını görürdük. Özellikle son dönemlerde kentsel dönüşüm adı altında yık yap hoyratlığı sonucu, evlerin çoğunun bahçesinde de, toprak anamızı da, onun koyu yeşil saçlarını da yok ettik. Onun yerini beton aldı.Eskiden Erenköy’de Evlerin damlarında Leylekler görülürdü,onlar da gelmez oldu. Serçeler bile yok oldu. Geride Karga ve Deniz kıyısından içerilere gelen Martılar kaldı. Ağaç kalmadı diyebiliriz. Artık ıhlamur kokuları yok. Akasyalar, gümüşü akasyalar yok. Kendine özgü rengi yok oldu Erenköy’ün. Yalnızca Erenköy’ün mü? İstanbul’un rengini, kişiliğini yok ettiler, biz İstanbul’a ihanet ettik diyerek, halktan sözüm ona af dileyenler. Kentleri bir yana koyun, Dağlardaki ormanları yok ettiler. Tarım arazilerini betona boğdular, boğamadıklarına zehir verdiler. Kentteki çocuklar hayvan seslerini özel olarak üretilmiş kitaplardan öğreniyor. Denizleri bitirdik. Bir çok balık türü artık yok bu sularda.

Yalnızca bu mu? Dışarıdan bakıldığında insan gibi görülen her meslekten insanımsıların sayısı o denli arttı ki kanıksanır oldu.

Türkçede kök birimlemeI.

Ömer Demircan, Çağdaş Türk Dili 'ne, 16Mart.2025,

Türkçe kökler yansıma tek-hece,
Anlam koşma ya sonekli ya ikileme.

A. “Türkçe-kök”biçimleme.

1. Tanımlar.

a. **Kök:** Bir dilde düz anlamlı, bağımsız, en-yalın sözlüksel birim: Türkçe “/çak-/”eylemi gibi.

b. **Kök-tabanı.** Bir dilde, dilsel bir anlam koşuluyla ilk kez bağımsızlaşan en yalın sesel-biçim. Sözelimi Türkçe eylemleme eki /(-)İr/ ile: “süpür-eylemi”ne dönüşen yansıma-sesel /süp/hecesi.

c. **İki-işlemlilik kök birimleme.** Türkçe kök-birimlemede ardarda iki işlem uygulanmış: önce yansıma sesel kapalı-hece birimleme, ardından, (a, b) içindeki kökler gibi, dilsel ilk-anlamı koşma.

ç. **Türkçe-Çince ilişkisi.** Kaynaklardaverilen bilgilere göre Çince kökleri tek-heceli, sözlüksel-ton ile kök-hece tabanlara anlam koşan bir dil.¹ Kaynaklarda, Çince/ma/ gibi sesel tek-hecelere 4 ayrı sözlüksel ton ile 4 ayrı anlam koşulduğu yazılı (1). Anlamsız, /ma/ tabanlı sesel-hecesinden:

(1)

(i) Yüksek perdeli ses-tonu ile: /ma/ = ‘anne’,

(ii) Alçak-perdeden yükselen ses tonu ile: /ma/ = “keten”,

(iii) Yüksek perdeden düşüp-çıkan bir ton ile: /ma/ = “at” adları üretilmiş.

(iv) Yüksek perdeden düşen ton ile: /ma/ = “azarla-” eylemi birimlenmiş.

d. **Ön yorum.** Türkçe ile Çince arasında kök-tabanı birimleme ortaklığı, söz konusu. Kök-tabanları iki dilde de tek-heceli. İşlemler aynı. Kök-anlamlama Çince de ton ile Türkçede ya sonek ya ikileme ile. Öğretim kitaplarına bakılırsa ikileme Çince de kullanılıyor. Arada bir yakınlık yok mu?

2. YANSIMA-seslik kök tabanları

Kök-tabanları: varlıklar, devinimler, nitelikler ile insanlararası işitsel-etkileşim ilişkilerine bağlı sesel “yansıma” eşlemeleriyle üretilir. Doğal tanıma, öncüllere uyarak dilsel “yansıma” birimler: “doğada oluşup işitsel olarak algılanan sesel tek hecelerle eşlenip Türkçe köklerin yalnızca yansıma-sesel tek-hecelerden oluştuğuna sandım. Türkçe yansımaları yeniden inceleyip Türkçe Sözlüğü birkaç kez tarayınca, “dilsel yansıma birim”lerin: “varlıklarla işitsel ilişkiye ek olarak insan-varlık etkileşimine, söyleyişte ses-yolu biçimlenişine, ses-organı devinimine, nesnel ayrımlara bağlı bir göstergeleme (sözcüğe bağlama) işleminde doğal-etkileşimsel, ussal, niteliksel, edimsel biçimlemenin bütün: İŞİTme (tak-, çat-, çak-, süp-ür-), GÖRme (göz, bur-un, saç, boy-un, yüz-), DOKUNmaA (kay-, ye-, çiğ-n-e-), TATma (ekş-i, ac-ı, tat-lı,), KOKLama (mis, pis, ter-) duyularına bağlanıp, algılanan ayrımlar Türkçe “sesel kök-hece” biçimine sokulduğu kanısına vardım. Sözelimi, bütün “tarım alet-adları”nın tabanları “yansıma” sesel-hece. Adlar bir türetme eki ile birimlenmiş: çap-a, kür-ek, kaz(ma), dik-el, tır-m-ık, küs-kü, dir-ek, dir/ğ-r/gen, saban, yaba, yuv-a, in, oy-uk, kuy-u, sür-gü, (sür-e-ge-ç), bor-u, çırp-ı, ... gibi. Şu söze (2) yansıma-tabanlı (i: süt, sağ-), (ii: ac-ık, buz-ag, sağ-la-, in-ek), (iii: mem-e, mam-a) 8 kök girmiştir:

(2)

“AC-İK-an BUZ-AĞ-ı-sı-na ME-ME-sin-den MA-MASAĞ-LA-yan İN-Ek-ten SÜTSAĞ-dım.”

3. Kök, ek birimlemede sesbirimler,

Bir dilde “KÖK”, bağımsız, sözlüksel bir birimdir. Anlamlı daha-küçük, bağımsız başka bir birim içermez. Türkçe bütün kök-tabanları tek-heceli olup, yansıma yoluyla birimlenmiş izlenimi verir. Köklerden bir bölümüne “çak-, göz” gibi tek-heceli birim kalarak (eksiz=) “sessiz-ek -Ø” ile ilk dilsel anlam koşulu (B.1). Öteki yarıya giren /süp/ gibi kökler, bir türetme eki ile dilsel-anlam yüklenerek “süpür” gibi iki-heceli olur (B.2). Üçüncü kümedekiler ise, (/kıs/ >) “kısıks(gül-)” gibi ikileme işlemiyle biçimlenip birimlenir (B.3). Türkçe kök-tabanları: sözlüksel, bağımsız, tek-heceli “yansıma-sesel” birimlerdir. Kök-tabanları, 30 sesbirim (anlam-ayırıcı sesel birlik) ile biçimlenir.² Türkçe ABC’de 29 harf bulunur (3). Ses-telleri kapantılı /r/, 30’uncu sesbirim harfsizdir.

Kök-tabanlara, köklere bağlanarak işleme girebilen sözlüksel, sözdizimsel, bağımlı-birimlere “ek” (3.b) denir.³ Ekler, sözcüklere, sözcük-üstü sözdizimsel öğelere anlam, işlev koşan, bağımlı,

anlamlayıcı, işlevleyici birimlerdir. Tek-tabanlı bütün sözcüklerin ikinci hecelerinde türetme ya da dizim işlevli “**SONEKLEME**” başlar. Köklerdeki **30sesbirim**, eklere geçilirken **15sesbirime** düşer. O değişmez uygulama ile “**kök tabanlarıkapalı** (= ünsüzle biten) “**tek-hece**”ye **kilitlenir**. Sözlükte yalnızca 3 açık heceli kök: “*su, ye-, de-*”, ayrıca işlevsel sözcükler: “*bu, şu, o, ne, ya, ha*” bulunur.

(3)

Sesbirimsel “kök” – “ek” ayrımları.

K	a. KÖK-birimlemede 30 sesbirim kullanılır:
Ö	i. Sesbirimler: 8: a,e,i,ı, u,ü,o,ö + 22: b,p,d,t,g,k,(ʔ)⁴, c,ç, f,v,s,z,ş,(j),h, l,r,y,ğ, m,n =30.
K	ii. 29 Harfler : 8: a,e,i,ı, u,ü,o,ö + 21:b,p,d,t,g,k, --, c,ç, f,v,s,z,ş,(j), h,l,r,y,ğ, m,n.
E	b. EK biçimlemede 15-sesbirim kullanılır: 6 biçimsel-sesbirim: 2 {A,I}+4 {B,D,K,C}
K	+ 9sesbirim /v,s,z,ş, l,r,y; m,n/=15.
	c. Eklerde: {-} içinde yazılı 6 biçimsel, birleşik-sesbirim: 2 ünlü: {İ} (=i,ı,ü,u), {A} (=e,a): {I,A}. +4 Ünsüz : {B} (=b,p), {D} (=d,t), {G} (0g,k), {C} (=c,ç). (Ekdişir: 5 /f,h,ğ,j,ʔ/(= in /zin/) +1: ö = 6).

B. KÖK birimleme türleri

1. Sessiz-ek “-Ø” ile anamlananyansıma “**tek-heceli kök**”ler. Birinci tür kök üretiminde, /**çak**+ -Ø/ gibi yansıma-hecelere doğrudan, “*sessiz-ek: -Ø*” ile: “**çak-**” eylemi, “**göz**” adı olarak “**tür ile anlam**” koşulur.⁵ Eksiz anlam koşulan kök-tabanları tek-heceli köke dönüşür. “Türkçede neredeyse bütün tek-hece-tabanlı “**kök**”ler, “**kapalı, yansıma-tek-hece**”lerden “**ZÜZ**”⁶ oluşmuş: *süt, kır-, boş, yurt, yırt-, sark-, sert, sırt, sürt- ört-, üst, ...* . Kök tabanı ‘**yansıma-ses-hece**’ye Türkçe ‘**tür+anlam**’ sonekle koşulur. İşte o nedenle Türkçe **birinci tür kök-birimleme işleminde**, kök-hecelere **tür ile anlam** “*sessiz-ek-Ø*” ile bağlanmış.

Sessiz-ek “-Ø” ile anlam şöyle koşulur. Dizgesel karşıtlık iki ögelidir. Dizgesel ilişkilerde her varlık, her kavram kendi yokluğu ile ayırıcı-ilişki içindedir. Eklerin, işlemlerin varlığı da öyle.

(a) Sözelimi dilde “**sayı**” kavramına bağlı: “**tekil – çoğul**” ayrımlardan biri (**tekil**: sessiz ek “-Ø”= ile) göstergesiz belirtilir: (: *ev-Ø, at-Ø, kuş-Ø*), ötekisi ise, **çoğul**: “**-lAr**” eki ile sesel-göstergeli bir ekle belirtilir: *ev-ler, at-lar, kuş-lar, ...* gibi.

(b) Her karşıtlıkta bir tek, ya da eşit sayıda alt-ayrım bulunmaz. (i) Yükleme bağlı öge işlevlerinden “**özne**” eksiz= *sessiz-ek -Ø*” ile, öteki öge işlevleri birer ek: *nesne* “-(y/n)İ”, (*dolaylı nesne* “-(y/n)Â”, **yer** ögesi “-DÂ”, **yöneliş** “-(y)Â, **uzaklaşma** “-DÂn” ile, **araç** işlevi “-lA” ile gösterilir. Karşıtlık: “*özne : özne-olmayan*” biçiminde kurulmuştur. (ii) Sözel edimler: **bildirme**: *gider, gidecek, gidiyor, gitti, soru*: *gitti* mi? işlevleri sonekle, **buyruk** işlevi eksiz, “*sessiz-ek*” ile: “*git-Ø*” gibi iletilir.

(c) Biçimsel tutumluluk için: Türkçeye 30 sesbirimli bir ABC yapımında ses-harf denkliliği kurulurken 29 sesbirim birer harf ile (*varlık= harfli*) yazılmış, bir sesbirim /ʔ/ (: /zin/ > in, /ʔeş/ > eş, /ʔal/ > al-, ...) harfsiz, *yokluk* ile gösterilmiş. **Türkçe Sözlük**’ (2011) içinde “*sessiz-ek -Ø*” ile birimlenmiş **925** dolayında *kök* çıktı: birimlenişte düzensiz 247 eylem (*kır-*), **590** ad (*ev*), **87** niteleyici (*boş*).

2. Yansıma tek-heceli öteki “**kök-taban**”ları+ bir “**türetme-eki**” = “**iki-heceli kök**”.

İkinci tür kök-üretim işleminde, kök tabanlarına bir türetme eki iletürsel anlam koşulur. Örneğin /**süp**/ gibi sesel yansıma bir kök-tabanı, “**-(Z)İr**” eki ile “**süp-ür-**” eylemi olarak “*yalın, tek-anamlı, ancak iki heceli bir eylem kök*”üne dönüştürülür. Tek-heceli kökleri belirlemek için yaptığım ‘Türkçe Sözlük’ taramalarında: (**çağ**+ “-ır” eki>) “**çağır-**”, (ac+ “-ı” eki>) “**acı**” gibi iki-heceli kök türü ile karşılaştım. “*Yansıma*” genellikle işitme-duyusu dışında algılarla oluşturulan /**ek-s-i**/ gibi “ilk-hecelere yaslanır. Çok sayıda öyle yansıma kök-tabanlarına, Türkçe bir türetme eki iledisel anlam bağlanmış: //ac/> *ac-ı, çis-e-, dös-e, gag-a, yay-a, yal-a, dır-la-, ey-le-, in-le-, ut-an-, ağ-aç, çar-ık, çek-iç, çiç-ek, göv-de, gün-eş, dok-un, sey-ir, sül-ük, in-le, çiğ-ır, ış-ı, üş-ü, üf-ür-, çev-ir-, //bağır-, belir-, böğür-, çağ-ır-, çevir-, devir-, getir-, götür-, göğür-, kıvrır-, köpür-, kudur-, seğir-, sömür-, yoğur-, becer-, göver-, parla-, bekle-, bele-, //bes-i, bet-i, beze, boya, buğu, bura, caka, cura, çaba, çakı, çalı, çıma, çapa, çe-ne, //cüce, dişi, doğ(r)u, doru, gebe, gece, geri, mavi, kara, koca, ...* . Gereken bağlamda eklere “*koru-ma-sesi*”de katılmış: /**püs**/ > *püs-k-ür, /hıç/ > hıç-k-ır, çıl-d-ır, fırt-t-ır, üf-ür-, ök-s-ür, çev-ir-, ...*.⁷ **Türkçe Sözlük**’ (2011) içinde türetme ekli **788** dolayında **iki-heceli kök** çıktı:⁸ birimlenişte düzensiz 186 eylem (*püs-k-ür-*), **462** ad (*çap-a*), **140** niteleyici (*ac-ı*).

3. “**Yansıma-taban+ ikileme**”li kökler. Yansımatabanlardan “**ikileme**”, eş-biçimli ikileyici ile üretilen üçüncü tür: *civciv, bülbül, tantan, dırdır, fırfır, pırpır, zıp-zıp, mızmuz, kartkurt,*

(5)

...”gibi *iki-heceli* birimler, “anlamli daha-küçük, bağımsız başka bir birim içermeyen “**yansima, tek-hece-tabanlı, bağımsız, sözlüksel birim**” tanımına uyan “*kıs.kıs* (gül), ... gibi niteleyici ikilemeler de birer “**ikileme-kök**” sayılmalı.⁹O tür bir yargıya “ikileme” incelemeleribitiminde ulaştım. Zülfikar (1991) içinde 500 dolayında *tek-heceli* yansima bulunuyor.Ağızlardan derlenenler de var.

Köklereuygulanan sözcük yapım işlemleriyle düzenlanmlı olası en az: **168.222 türemiş sözcük, 1.830.857olası ikileme,olası türev, ikileme niteleyici** en az: **75.726.587.459 Türkçe tamlama**üre-tilebilir görünüyor.Yananlamli sözlüksel birimler de katılırsa, olası toplam en az iki katına çıkar.

4.Kök-tabanı SES UYUMUilişkisi

“*Sessiz-ek -Ø*” ile anlam koşulmayan Türkçe köklerin ikinci bölümüne **türetme-ekleri** ile dilsel anlam bağlanmış. O işlem ile: “**kök-tabanı30 sesbirim, ek-hecesi ise 15 sesbirimle biçimlenen iki-heceli kök**”ler oluşmuş. O yüzden, Türkçe soneklemede: “**ek biçiminin önceki hece ayrımlarına sesel uyumu**”nusağlayan **TürkçeSES UYUMU işlemleri**, “**kök-tabanında tek-hecelilik**”inkilitisayılır.

Ses-uyumu’na bağlı ayırım düzlenmeleri sonucu, bütün Türkçe sözcüklerin ikinci hecelerinde, yani soneklerde ünlü ile anlam ayırımını yalnızca (**dar-geniş**) karşıtlığı sağlar. Türkçe kök biçimlemede **8** kök: /*san-, sen-, son, sön-, // sın-, sin-, sun-, sün-*/ birimleyen ünlüler ile, yalnızca **2ek** birimlenebilir: (i) “**konum, yer**” belirten: “-**DA(y)** eki ile, (ii) “**görülen geçmiş zaman**” eki “-**DI(y)**” (bk. 3.b,c; 4).¹⁰**Ses-uyumu**: “**önceki heceye uyanek-biçimi**”nin seçimidir. İşlem. tek-ünlü etkileşimi değil, öteki: “**ön-art**(ince-kalın), **düz-yuvarlak**” ünlü, “**ötümlü-ötümsüz patlamalı**” ünsüz”karşıtlıkları da eklerde silinir. Demek ki: Türkçe kökler *tek-hece-tabanlı*; “SES-UYUM”lu soneklemeyle ilgili bir “*sesel eşleme*”dir, anlam değiştirmez; Tek-tabanlı Türkçe sözcüklerin ikinci hecelerinde **sonekleme** başlar; Kökler **30 sesbirimle** biçimlenirken, **eklerde** sesbirim sayısı yarıya, **15’e** düşer.

(4)

Birimler→ üyeler (c)	(a) KÖKler 30 sesbirimle	(b) EKler 15sesbirimle	(c) İki ek: -DA,-DI’nin ses-uyumlu, eş- anlamli, ayrı-bağlamli,söylenişleri
KÖKbirim- ler: 8 kök→	san-, sen-,//sin-, sın-,sün-,sun-,// son, sön-,	EKbirimle r=2 Ek→	-DA: [-da,-de,-day,-dey,-ta,-te,-tay,-tey]=8 -DI: [-dı,-di,-du,-dü,dıy,-diy,-duy,-düy,-tı,-ti,- tu,-tü,-tuy,-tiy,-tuy,-tüy]= 16

Köklerdeki **30** ünlü sesbirim ile ek-biçimleyip, çok-ekli sözel birimleri anlam bozulmadan doğru sesletmek olanaksılaştığından: ünlülerde anlam-ayırıcı üç karşıtlıktan ikisi: “**ön-art, düz-yuvarlak**” düzlenerek, “**8ünlü sesbirim**”²’ye, ünsüzlerde “**ötümsüz-ötümlü**” ayırımı silinerek “**patlamalı8ünsüz-sesbirim**”⁴’e düşürülür (3.4.b). Böylece her sonekin sözel birimdeki sesel bağlama göre değişen birden çok sesel biçimi oluşur (4.c).

Eklere uygulanan **15sesbirim** (anlam ayırıcı ses) ile söyleyişte: (i) “**Her-hece bir ünsüzle başlar**”.(ii) “**Gereken konumda soneklere ‘koruma-sesi’katılır**”.(iii) “**Sözel üretimde ‘hece-süreli ritim’ uygulanır**”. (iv) “**Soneklemede tabana her ekin önceki heceye uyan sesel biçimi katılır**”.(v) “**Tek tabanlı sözlüksel-sözel birimler(anlam ayırımı gerektirmedikçe) baştan sona değişmez, sesletim ayrımlarıyla söylenir**”. Böylece , çok sonekli birimler söylenirken seselörtüşme, silinme, bozulmalar önlenir. Söyleyişi kolaylaştıranouygulamaya **SES-UYUMU** denir.O gerçeğe göre: “**TÜRKÇE KÖKLER tek-heceli ‘YANSIMA-tabanlı’dır.**”**Anlamlibaşka bağımsız bir birim içermeyen “sözlüksel en küçük bağımsız birim**”ler bütün dillerde “**kök**” sayılır. Bir ‘**ek**’ ise, bir işlevi yüklenmek için, ilgili bağlamda uyumsal biçimiyle, bir kök ya da sözcüğe bağlanmak zorundadır. O nedenle “**bağımlı**” sayılır.¹¹

5. Türkçe - Çince.Kök türü belirleme ile anlam koşma Çince de dört **sözlüksel-ton** ile düşey olduğu için (1), kök tek-heceli kalır.“**Kök-sözcük**”leme:**sesel-hece+sözlüksel-ton** ilişkisi **andaş, üstüste, düşeydir**. Tıpkı Çincedeki gibi, Türkçede de kök-tabanları tek-hecelidir.Sonek ile anlam koşulsaydı, Çince köklerin de bir bölümü iki-heceli olur,kök birimleme işlemlerinin iki dilde de özdeş olduğu daha açık görülebilirdi.Türkçede birimleme: **yansima-hece+ türetme eki** ile ardışık bir işlemleme;“**sessiz-ek**” ile anlam koşulanlar biçimsel olarak tek heceli, ikinci ve üçüncü işlemlerle üretilenler ise iki-hecelidir. Tek ayrılık “**taban-hece**”ye Çince de andaş-ton, Türkçede ise ardıl-türetme-eki katılmasıdır. **Kök-tabanları iki dilde de tek-hecelidir**.

¹ K.L.Pike: 1948: *Tone Languages*, Ann Arbor. Demircan, TDK, 1977: 18, 1996 Der y.: 132. Kullandığım bilgileri ilk kez Pike' (1948)'de okudum. Daha sonra, Çince gibi "*tek-heceye "kayan-ton"* değil de "*iki-heceye-basamak-ton*" uygulayan Afrika-Nijerya'da **İgbo**'ca ile Orta Amerika'da **Mazateco** dilleri üzerine metinler okudum.

² Anlamı değiştirmeyen, örneğin "*sıs*" derken dudaklar düz, "*sus, söz*" derken dudaklar yuvarlak, "*sız*" derken dudaklar yanlara çekik, ... gibi bağlamsal özellikli ise de anlam ayırıcı tek /s/ = "sesbirim"ine bağlı seslerden oluşan /s/ gibi sesel birimler birliği.

³ Orientalist G. Clauson (1972: *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford) içinde Batıl bir bakışla: Türkçenin bilinen bir dil ile türsel ilişkisinin bulunmadığını, ikinci tür kök üretiminin türeme olduğunu (svi.2, 4), kaynakların yazımsal belirsizlikler içerdiğini, (s3) "*ap-ak*" gibi ikilemelerde /ap/ gibi birimlerin pekiş-tirici "*önek*" olduğunu belirtir. "**Kök**"ü belirlemeksizin "tek, iki, üç" ekli türevlere de yer verir. M. Erdal (1991: *Old Turkic Word Formation*, O. Harrassowitz) içinde kökleri soneklemeyi, ses-uyumsal biçimlenme ile "*koruma-sesleri*"ni belirlemeden, ek biçimlenişlerini dizgesel değil, bütün lehçeler, ağızlarda birden açıklama girişiminde bulunuyor. H. Zülfikar (Zülfikar, Hamza (1995) *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, AKDTYK-TDK y 628, Giriş'ten notlar 1-172 s) . Giriş bölümünde (1-172) "Yansıma" birimler ile insan: "*tatma, koklama, duyma, görme dokunma*" duyularıya doğadaki devinimler arasındaki ilişkiler sesbilim-dışı bir dille yorumlanmıştır.

⁴ "Aç-, aç" gibi sözcüklerin başında, gerçekte yazılmayan bir *patla-malı gırtlak ünsüzü* /ɾ/ bulunur: "*zart-, zan-, zas-, zes, zev, zeş, zin-, zılık, zilik, zus, ut, züt, zot, zöt, ...*" . gibi. /ɾ/ sesi /k/ gibi patlamalı bir ünsüzdür, yazım-da gösterilmez Türkçe ABC'de 30'uncu sestir, sözcük başında birimlemeye katılır. Ona bir harf koşulmamıştır, ancak sözlü dilde anlam ayırımı bellidir: "*aç-* = /zaç-/ eylemi": "*saç-, kaç-*" eylem-lerinden, "*aç* = /zaç/ adı, sıfatı": "*taç, saç, haç, maç,*" adlarından /ɾ/ ile ayrılır. Söylenişi /ɾ/ ile başlayan çok sayıda Türkçe sözcük bulunur. (Göstergesiz 2.a.i : harfsiz sesbirim /ɾ/, 2.a.ii: harfli sesbirimler 29 harf).

⁵ *Yansıma tek-heceye* (eksiz =) *sessiz-ek "-Ø"li türetme*" ile: "*sesi üretene dim*" ya da "*o sesi üreten nesne, varlık*" anlamı yüklenilebilir. Tek-heceli: /çak-/ , /çat-/ , /çal-/ ... eylemleri; /çan/ , /süt/ , ... adları da öyle köklerdir.

⁶ Tek **açık-heceli** sözlüksel üç: "*su(w), ye-, de-*", ayrıca sözle işlevli, dizimsel altı: "*bu, şu, o, ne, ya, ha, ...*" kök var. Ek yazımında (: **Z** = ünsüz, **Ü** = ünlü, "*koruma sesi* = () içinde) yazılı. Hece türleri: ünlü ile biten = açık-hece **ZÜ**, ünsüzle biten **ZÜZ**, **ZÜZZ** kapalı-hece sayılıyor. Kök, ek birimleyen anlam-ayırıcı Türkçe "*sesbirim*"lerin herbiri ABC'de ayrı bir harf (1) ile yazılır. Aralarında anlam-ayırıcı karşıtlık silinen sesler, (1.d) büyük harf ile yazılır: **A** = a,e; **I** = ı,i,u,ü; **U** = A, I. **B** = [p/b], **D** = [t/d],... . Üçüncü tür köke İmer, Kâmile. 1976'da "*türemiş kök*" denmişse de taban anlamlı olmadığı sürece türetmeden söz edilemez diye düşünüyorum.

⁷ **İmer**, (1976)'da bu tür birimlere "*türemiş-kök*" demiş. Ne var ki, "*dilsel-anlamlı bir taban işleme girmedikleri için*" ortada bir *türetme* yok, "*sözlüksel, ilk-anlam koşma*" vardır. Taban hece /çap/ dilsel anlamlı taban olmadığı için /çapa/ "*türemiş-kök*" sayılamaz. Ona ancak "*türetme- ekli kök*" denebilir.

⁸ Bu işlemi, ancak: ses-uyumunu, birinci tür **kök** birimlemeyi çözdükten sonra görebildim. a. *Yansıma* tek-heceli: kazma sesi /çap/ 'aad *türetme eki* "/-Ä/ katılırsa: "*çap-a*" ad kökü üretilir. *çis-e-, dır-la-, ey-le-, ut-an-, ağ-aç, çar-ık, çek-iç, çiç-ek, göv-de, gün-eş, dok-un, ... ar-a-, ür-e-, öde-, aç-, eri-, ışı-, uyu-, anır-, eğer-, otur-, evir-, ısır-, üfür-, unut-, ilet-, eği-, çete, çevre, çıra, çırpı, çile, çini, çivi, dadı, da-na, dayı, deri, //ac-ul, ağ-ır, ağrı, ahır, ufak, eski, uzak, ılık, ulu, arı, irak, iri, ılık, irak, ıssız, /civık, çıplak, çolak, çorak, daz(l)ak, gerçek, gevşek, gıcık, küçük melek, sıcak, yam-uk, yük(s)ek, // b. Bebeklerle konuşma denemelerine ilk başladığında üretilip biçimlenen yansıma, "/mam/, /bab/" gibi, (**ZÜZ**, **ZÜZZ**) tek-heceler yetişkin-bebek iletişimde: /mam-a/, /bab-a/ "*mem-e, ded-e, nen-e, ... gibi adlara dönüşmüş*."*

⁹ Tabanı iki-heceli *vızır.vızır* (geç), *fıkurfıkır* (kayna), *püfürpüfür* (es-), *turımturım* (ara-), *muşıl.muşıl* (uyu), gibi ("*türetme + ikileme*"li) iki işlemlili: "*vız-ır>vızır.vızır*" türü birimler kök-dışı tutulmalı. Kuşkusuz, anlamlı sözcüklerle üretilen: *göz.göz, yan.yana, el.ele, ...* gibi ikilemeler ise, tanıma uymazlar, o nedenle "**kök**" değil, ("*tür*" değiştiği için, "**tekrar*" hiç değil) "*ikileme türü birer türev*"dir. İki-heceli ikilemeler çoğunlukla niteleyici olarak "*eylem-tamlaması*" birimler: *harhar* (yan-), *purpur* (uç-), *şarşar* (ak-), *çarçur* (et-), *dandan* (çal-), *tintin* (yak-laş-), *çınçın* // *tıntın* (öt-), *lölös* (ayak sürte-rek yürü-), *laklak* (et-), *maçmuç* (öp), *gırgır* (geç-), *raprap* (yürü-), *kırtkurt* (et-), *hırhır* (hırla-), ...

¹⁰ [Sesel bağlama göre "-**Dİ(y)**" /-di/, -di/, -du/, -dü/, -tu/, -ti/, -tu/, -tü/, -du(y)/, -di(y)/, -du(y)/, -dü(y)/, -tu(y)/, -ti(y)/, -tu(y)/, -tü(y)/] 16sesel biçimlidir. "-**DÄ(y)**" eki ise, bağlama göre /-da-, -de-, -ta-, -te-, -day-, -dey-, -tay-, -tey/ olarak 8sesel biçime girer]. Ek yazımları tek biçimlidir. Karşıtlığı silinip birleşen sesbirimler büyük harfle (**A** = /a, e/, **I** = /ı, i, u, ü/, **G** = /g, k, ...) gibi yazılır; gerektiğinde eke katılıp anlam bozulmalarını önleyen, ek-biçimini koruyan "*koruma-sesleri*" ek yazımında ayrıç içinde yazılır: "-**Dİ(y)**", "-**DÄ(y)**", ... "-(İ)G", "-(s)İ". Ek yazımında (: **Z** = ünsüz, **Ü** = ünlü, "*koruma sesi* = () içinde) yazılı. Hece türleri: ünlü ile biten = açık-hece **ZÜ**, ünsüzle biten **ZÜZ**, **ZÜZZ** kapalı-hece sayılıyor. Kök, ek birimleyen anlam-ayırıcı Türkçe "*sesbirim*"lerin herbiri ABC'de ayrı bir harf (1) ile yazılır. Aralarında anlam-ayırıcı karşıtlık silinen sesler, (1.d) büyük harf ile yazılır: **A** = a,e; **I** = ı,i,u,ü; **U** = A, I. **B** = [p/b], **D** = [t/d],... .

¹¹ **İmer,Kâmile**: *Türkiye Türkçesinde KÖKLER*, TDK y. 1976, 54 s. Ankara. s. 17. Kök: "*anlamlı en küçük söz birimi.*" ... Türkçede bir **kök**: "*ıç-, al-, at, ben*", ... bir de "*oran, güven, damıt*" vardır. Onları "*türemiş kök*" diye adlandıracağız. (s. 18) *Türemiş kökte* biçim-birimler kolaylıkla ayrılmamaktadır: *döv-üş / *öğ-ren, *or-an, ...* s.20 Divan'da %33 yalın + % 29'u *türemiş* %62 ad kökü: *su, ad, gök, ok, ay, ev*. Türkçede ad köklerinin çoğu tek hecelidir. *Türemiş* ad köklerine baba, kadın, orta, elli, çiçek, kara, deniz, oran, yöntem, komut, çevik, bağıl, kelebek, çekirdek gibi örnekler gösterilebilir. s. 22 Eylem kökleri: "*al-, aç-, ver-, ol-, gel-, bil-, gör-, döv-, seç-, bas-, çık-, ...*" *Türemiş* olanlal: dağıl, dağıt, s.23 Divan'da %17,5 yalın + % 20 *türemiş*, toplam % 38 eylem kökü bulunur. *al-, çal-, doğ-, ... unut-, belle-, söyle-, güven-, iste-, yürü-, bırak-, doku-, ...* s.24 İkili (eşsesli) kökler: *ak / ak-, aş / aş-, dik / dik-, ara ara-, ... kuru/ kuru-, yama / yama- ...* s.33 ...*türemiş kökler* içinde az sayıda da olsa tek heceli olanlara rastlanır: bağ, göz, gör, yan, yak, **ağaç kök, ağac-ı yerine ağaC> ağaç* ola-cak. ... (Yalın / *türemiş*) kök ayrımı dışında yeni bir bilgi yok. **Zülfikar**, Hamza (1995) *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler* AKDTYK-TDK y 628, Giriş'ten notlar 1-172 s) . Giriş bölümünde (1-172) "*Yansıma*" birimler ile insan: "*tatma, koklama, duyma, görme dokunma*" duyularıya doğadaki devinimler anlatılmağa çalışılmış. **Eyüboğlu, İ. Z.** (İÜ Felsefe B1 mezanu): *Türkçe Kökler Sözlüğü*, Remzi K. y. (1989), 200 s. s.7 ... "Işıklandırıcı çalışmaları hep başkaların-dan özellikle anadili Türkçe olmayan bilginlerden beklemek, alışlagelmiş yozlaştırıcı bir gelenektir".

TRAKYANIN VE İSTANBULUN KURTULUŞU

M.Okan Baba

Mustafa Kemal Paşa İzmir'i ve Bursa'yı aldıktan sonra 4 Eylül 1922 Rauf Beyden bir telgraf alır. Butelgrafaverdiği yanıtta **"Anadolu'da düşman yenilmiştir. Bu nedenle Anadolu için bir mütareke gerekmez. Mütareke ancak Trakya için geçerlidir. Mütareke için şunları bildirir.**

1-Mütareke tarihinden itibaren on beş gün içinde Trakya 1914 hudutlarına kadarkayıtsız ve şartsız

Türkiye Büyük millet Meclisi Hükümetinin mülkiye memurlarına ve askeri kuvvet teslim edilmiş bulunacaktır.

2-Yunanistandaki esirlerimizin on beş gün içinde İzmir,Bandırma,İzmit limanlarında teslim eden etmiş olacaktır.

3-Yunan ordusunun üç buçuk seneden beriAnadoluda yaptığıkötülükleri, yıkımların onarımını şimdiden sorumluluğunu kabul edecektir

Mustafa Kemal'in barış teklifine karşı İngiltere Başbakanı Loid Georg 7 Eylül 1922'de Kabinesini toplar Türkleri Avrupa'dan ve Trakya'dan atmak için Türklere karşı savaş kararı alır. İstanbul'da İngiliz işgal kuvvetleri komutana savaş için hazırlık yapmasını isterler. İstanbul'daki İngiltere Yüksek komiseri General Herrington gerekli önlemleri alır. Mustafa Kemal Paşa ve Fevzi Paşa ile gerekli önlemleri alırlar. Çanakkale tarafında güçlü bir kuvvet sevk eder. İzmit'te büyük bir kuvvet tutar. Ayrıca 1500 kişilik bir kuvveti tarafsız bölgeye sevk eder. Tarafsız bölge sınırını aşarak Ezine'ye yaklaşır. Edremit'te iki Türk tümeni bulunmaktadır. 15 Eylül 1922'de İstanbul'daki İngiltere Yüksek Komiseri Rumbold Lard Curzon şu bilgiyi verir: **"Mustafa Kemal istediklerini diplomatik yoldan elde etmek için bir hafta bekleyecektir. Bu yolla elde edemezse askerlerinin coşkusundan yararlanarak İstanbul'a ve Boğazlara yürüyecektir. vakit geçirmeden itilaf devletleri konferans düzenlenmezse Mustafa Kemal'e savaşı göze almaktır. 'Bunun üzerine 16 Eylül 1922'de Sömürgeler Bakanı Çorçil ve Lord George Dominyonlardan ve ittifak**

devletlerinden yardım istediler, fakat yardım reddedildi. Bu durum karşısında savaşmaktan vazgeçtiler. Bunun üzerine Türk Ordusu 18 Eylülde Bandırmaya girdi. Mustafa Kemal orduyu Çanakkale'ye doğru yürütmeye başladı. İzmit bölgesinde ikisüvar tümeni vardı Çanakkale'ye yürümesini emetti. Önlemler aldıktan sonra İzmir'e gitti.

Fransızların İstanbul'daki Yüksek Komiseri General Pelle Müttefiklere haber vermeden Mustafa Kemal'e İzmir'e görüşmeye gitti. Mustafa Kemal barış konferansında Fransa'nın kendisini destekleyeceğine söz verdi. Tarafsız bölgeye girmemesini istedi. Mustafa Kemal **"Tarafsız bölgeyi tanımadığını"** bildirdi. Trakya alınmadan orduları durdurmayacağını söyledi. Bunun üzerine İngiltere, Fransa, Rusya bir bildiri yayınladılar.

Mustafa Kemal Misak-ı Milli sınırları içindeki toprakları istiyordu. İstanbul'daki İngiltere temsilcisi Rumbold, durumu İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a bildirdi. **"Bir an önce barış olmazsa Mustafa Kemal İstanbul'dan ve Çanakkale üzerinden Trakya'ya yürüyecektir. İngiltere'nin karşı koyacak gücü yoktur."**

İngiltere Dışişleri Bakan Lord Curzon durumu görüşme için, Fransa Başbakanı Poincaré ve İtalya Paris büyük elçisi Paris'te toplandılar. Aralarında görüştüler aldıkları kararları 23 Eylül 1922'de bildirdiler. Venedik veya başka bir şehirde konferans yapılabileceğini bir nota ile bildirdiler. Mustafa Kemal Trakya'yı boşaltıncaya kadar savaşı sürdüreceğini Trakya boşaltırsa savaşa gerek kalmayacağını bildirdi. 25 Eylül 1922'de Fransız Politikacı Franklin Bauillon Mustafa Kemal'e görüştü. Doğu Trakya'nın Türklere bırakacağını, ordunun ilerlemesinin durdurulmasını istedi. General Herington Mustafa Kemal'e bir mektup yazarak görüşlerini bildirdi. Aynı gün Türk orduları Çanakkale'deki tel örgülere dayandı. Bir Türk süvaribirliği Çanakkale güneyindeki Erzen köyü işgal etti. 29 Eylülde 1922'de toplanan İngiliz kabinesi Çanakkale'de tarafsız bölgeye giren Türk birliklerini gerekirse silah zoruyla çıkarılması emrini verdi. General Herington deneyimli bir komutandı. Barış yapmaya hazırlanırken böyle bir emrin verilmesinin uygun olmadığını bildirdi. Emri uygulamadı. 23 Eylül 1922'de gelen notaya Mustafa Kemal 29 Eylülde yanıt verdi. 3 Ekim 1922'de Mudanya'da bir konferansın toplanmasını istedi. Konferansta Türk tarafının hangi konular savunacağını genel çizgilerini İzmir'de Mustafa Kemal Paşa ve İsmetpaşa şöyle saptadılar: **"Trakya ordusu ve Yunan idaresi Trakya'dan tahliye edilecek 20 içinde bize teslim edilecektir. Türk ordularının**

Trakya'ya geçmesinde ısraretmeyeceğiz, fakat Trakya'da kurulacak Türk idaresinin, Yunan ve diğer herhangi bir devletin saldırısından korumak için gerekli tedbirialabileceğiz. Çanakkale ve İstanbul üzerine ordularımızın bulundukları hat tespit edilecek mıntıkasında tahkimat, askeri hareketin durdurulmasından sonra hiçbir taraf, Boğazlar mıntıkasında tahkimat yapmayacak ve bu bölgede bize karşı herhangi bir askeri hazırlık yapılmayacak ve askeri tedbir alınmayacaktır. 'Bundan sonra Mustafa Kemal Batı Cephe Komutanı olan İsmet Paşayı delege olarak atamıştır

3Ekim 1922'de Konferans İsmet Paşanın başkanlığındaToplandı.Açılış yapıldıktan sonra, delegeler çalışmaya başladı.İsmet Paşa Türklerin görüşlerini açıkladı. Bunun üzerine önemli tartışmalar açıldı. Önce Trakya'nın sınırları ve boşaltılması tartışmaya açıldı.Bu konuda ağır tartışmalar yapıldı.Konferas kesilme noktasına geldi. İsmet Paşa durumu Mustafa Kemal Paşaya bildirdi.Mustfa Kemal Paşaİsmet Paşaya 6Ekim 1922'de şu telgrafıgönderdi. 'Saat 6'ya kadar İsteklerimiz kabul edilmezse Türkiye Büyük Millet Meclisi kuvvetlerinin, 6/7 Ekimdeİstanbul'a yürümesini emredeceğini bildirdi.Konfrans 11 ekime kadar çalıştı 11Ekim 1922'de 14 maddelik bir Protokol imzalandı.

1-Üçgün içinde yürürlüğe girecek protokol Türk Yunan savaşını bitirdi.

2-Yunan Kuvvetleri ,Meriç ırmağının Akdeniz'e dökülen yerden Trakya Bulgaristan kesiştiği Noktaya kadar geri çekilecektir.

3-Barış yapılanı kadar karaağaç dahilMericin sağ kıyısı mürffiklerce korunacaktı.

4-Edirneye ulaşan demiryolunun Cisri Mustafa Paşadan Kumburgaza kadar Mericin sağ kıyısını izleyen

Bölümü üç müttefik devlet bir Türk ve bir yunan delgesinden oluşan komisyonun gözetiminde olacaktı.

5-Doğu Trakyadaki Yunanlıların boşaltılması askeri kuvvetlerin araç,gereçcephaneve yiyecek

Dpoları dahil on beş günde yapılacaktır.

6- Jandarma dahil yunan sivil memurlarının mümkün olan en kısa zamanda çekilecek ,yerini

Türk tarafına teslim edilmek üzere müttefiklere devredilecektir.Bu devir ve teslim otuz günde

tamamlanacaktır.

7-Türkiye Büyük Millet Meclisi asayışı ve düzeni sağlamak için subaylar dahil 8000 kişilik bir jandarma kuvveti ve memurları kata bilecektir.

8-Yunan askerinin çekilmesi ve mülki idare teslimi işi müttefik kuvvetlerin gözetimi altında yapılacaktır.

9- Bütün kuvvetlerden başka ortalama yedi tabur müttefik kuvvetler doğu Trakya'nın asayişini sağlayacaktır.

10-Müttefikler heyet ve kıtaların geri çekilmesi Yunanlıları boşaltılmasından 30 gün sonra olacaktır.Müttefikler asayişin sağlanması ve Türk olmayan halkların konusu için yeterli önlemler alındığında, düşünceli bir olursa , bu geri çekiliş erken bir tarihte olabilecektir.

11-Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları Boğazlara 15 kilometre doğusundaki hatta kalacaktır. Barış konferansı sırasında da geçemeyecektir. Bu hat Çanakkale bölgesinde Lapseki, kuzeydeBababurnu güneyde Kumburnu,esas noktalar teşkil etmek üzereİzmit yarım adasında İzmit Körfezinde,Darıca'dan Karadeniz'deŞile'ye kadar uzanmakta ve Gebze'den geçmektedir. Bu mevkiiler Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti askeri ve müttefik askerleri buradan ortak yaralana bilirler.

12-Müttefik kuvvetleri bulundukları yerde kalacak, barış konferansı sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti de bu kurala uyacaktır. Söz konusu arazi İstanbul yarım adasındaPedia'nın 7 kilometre Karadeniz üzerinde bir noktada İstifranca Meretlikışlağı Sinekli,Karasinan Çiftliği, KadıköyYarımca'da Kandıra çiftliği Belgrat hattının doğusundaki yarım adanın bütünü dahil Gelibolu yarım adasındaBababurnu, Saros Burnu Bolayır güneyinde kalan Gelibolu yarım adası kısımlarında bulunan bölümü kısmıdır

13-Türkiye Büyük Millet Meclis Hükümeti barış anlaşması yapıncaya kadar askeri kıtaları geçirmemeyi ve ordu toplamamayı tahüt edecektir.

14-Mütareke bittikten sonra üç gün içinde yürürlüğe girecektir

Bu anlaşma ile doğu Trakya düşmanlardan temizlenmiştir.Ancak 11,12, maddeler İstanbulunkurtuluşunu sağlamıyordu.

+++ Mudanya Mütarekesine göre barış antlaşması yapıncaya kadar İstanbul'a Türk askeri giremeyecekti..Mutafa kemal Paşa, barış anlaşmasını beklemeden İstanbul'u kurtarmak istiyordu. Bunun için bazı hazırlıklar yaptı. Millî harekete bağlı M.M. gurubunu ve diğer örgütleri harekete geçirdi. Bunlararacılığı ilegenç ve güvenilir subayları belli yerlere gizlice yerleştirdi.Sonra Refet Paşayı Trakya'yı teslim almak için görevlendirdi. Refet Paşa12 kişilik birkarargâh hazırladı.120 kişilik jandarma birliği hazırladı. BunlarTürk ordusunu temsil ediyordu.Refet Paşa önce İstanbul'a gidip, el koyacaktı. Refet Paşa 19 Ekim 1922 'de İstanbul'a gelince gerekli önlemleri aldı .Ankara Hükümeti adına İstanbul'a el koydu. 4 Kasım1922'de Tevfik Paşa hükümeti istifa etti.Refet PaşaKasım sonuna kadar İstanbul'dakaldı. GöreviniSelahaddin Adil Paşaya bıraktı. Trakya'yı teslim almaya gitti. İstanbulİstanbulTürklerinelindeydi. İttifak askerlerinin etkisi zamanlaazaldı. Böylece İstanbul kurtulmuştu.

(11)

DİZGİCİDEN ÇİZENEKÇİYE

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Sözlüğümün geçen yıl yayımlanan 5. basısının (Ülker 2024) güncellemeleriyle yüze düzenini yapan kişiye önsözümde sağ ol derken kendisinden “dizgici” olarak söz etmiştim. Bu nitemi kendine yakıştıramamış olmalı ki beni uyarmaksızın bunu silmiş. Yerine başka bir nitem de koymamış. Sözlüğümün daha önceki iki basısının bütün dizgisini kendim yapmıştım; ancak yeni yazılım benim gibi özengenlerin kullanmasına elverişli olmadığından uğraşman yardımı almıştım. Bu güç işi kısa sürede başarılı bir biçimde yaptığından dolayı kendisine gönül verecekliydim. Bu yüzden kendisini kırmak istemedim. Dizgici yerine “tasarımcı” dedim. O sanırım kendisine “grafiker” denmesini istiyordu. Grafikere “grafik tasarımcısı” da deniyor (Ağakay 2023). Dolayısıyla tasarımcı grafikerin eksiksiz karşılığı değilse de grafiker de bir çeşit tasarımcı. Sözlüğün eski basıları “Moonstar” adlı bir yerli yazılımda dizilmişti. Windows 98 altında çalışan bu yazılım, adı geçen işletim dizgesinin 2018’de çökmesi üzerine kullanılamaz duruma gelmişti. Sözlük başka bir dizgici eliyle 2019-2020’de bir yıl süren yorucu bir çalışma sonunda taranarak yeni yazılıma aktarılmıştı. Önsözümde o dizgiciye de sağ ol demiştim. Yeni dizgici oradaki “dizgici” nitemini de silmiş. Bu da gözümünden kaçmış. “Değerli dizgici Gülizar ...” “değerli Gülizar ...” gibi uygunsuz bir anlatıma dönüşmüş. Bu nedenceyle dizgici, grafiker kavramlarına açıklık getirmek istiyorum.

Basım için yazaçları, sözcükleri, yansıraları, yüzeler oluşturacak biçimde düzenlemeye “dizgi” denmektedir (Ağakay 2023, Özel 2018). Eski karşılığı “tertip”tir. Batı dillerinde Latince “compositio”dan (Ülker 2024) bozma sözlerle adlandırılır. Bu işi yapan kişinin de doğal nitemi “dizgici”dir (Ağakay 2023, Özel 2018, Tuğlacı 1971). Kimi kaynaklarda “dizici” biçimi de geçmektedir (Özel 2018, Tuğlacı 1971). Bu işi yapan uzarlar eskiden de bu doğal karşılıkları beğenmez, kendilerine “dizgi operatörü” denmesini isterlerdi. Bu yüzden resimli anatomi sözlüğü adlı çeviri yapıtımın önsözünde dizgicilerden işletmen (operator) olarak söz etmiştim (Feneis 1979). Yine özdeş güdüyle özleştirme kılavuzunda (1978) mürettibin karşılığı dizgicinin yanı sıra “dizmen” olarak verilmiş, bu söz Türkçe sözlüğe de girmiştir (Ağakay 2023, Özel 2018). Dizgicinin eski karşılığı “mürettip”tir. Batı dillerinde Latince “compositor”dan bozma sözlerle adlandırılır.

(12)

Basımcılıkta bilgisayar devrimi yaşandıktan sonra dizgi işi bilgisayarda yapılmaya başlandı. O güne dek kapak tasarımıyla ereyli olan grafikerlikle dizgicilik dönem içerisinde birleşti. Oysa basım kesimindeki grafikerler o güne dek kapak boyarı olarak tanınıyordu; ancak bizim gibi bilgisayar öncesini yaşamış yazarların gözünde yapının dizgisi kapak tasarımından daha önemli olduğundan bu işleri yapan kişiler yine dizgici olarak kaldı. Örneğin yarlıgamalı ozan gönüldeşim Sait Maden ünlü bir kapak boyarıydı. Sözlüğümün kapak tasarımını o yapmıştı. İşyerinde dizgi işi de yapılırdı. Bu işi kendi yapmaz, yanında çalışan çalışanlar yapardı. Onlara da dizgici denirdi.

Grafikerin kökü olan grafik sözü “çizenek” (Demiray 1972, Özl 1978, Ülker 1986), “çizge” (Ağakay 2023, Çoker 1983, İnal 1983, Özel 2018, Özl 1978, Sankur 2019, Saraç 1976, Tuğlacı 1971, Türkay 2016), “çizit” (Türkay 1980), “çizmik” (İşçil-Elöve 1944-48) biçimlerinde özleştirilmiştir. Çeşitli kaynaklarda çizenek (Özel 2018, Türkay 2016), çizge (Özl 1978, Sencer 1981, Türkay 1977, Türkay 1980, Ülker 1991) ile çizit (İnal 1983) diyagram anlamındadır. Çizenek istatistik terimleri sözlüğünde (İnal 1983) “chart” anlamındadır. Yöntembilim terimleri sözlüğünde (Sencer 1981) İngilizce “chart”ın karşılığı “çizim”dir. Çizit kimi kaynaklarda “nomogram” (Çoker 1983, Ülker 1991) anlamındadır.

Görüldüğü üzere chart, diyagram, grafik, nomogram anlamında önerilen karşılıklar konusunda bir kavram kargaşası vardır. Sözlüğümde çizge diyagram (1991), çizenek grafik (1986), çizit nomogram (1991) anlamında kullanılmıştır. Çizenegi grafik anlamında kullanmamın dayanağı Demiray’ca 1972’de bu anlamda önerilmiş olmasıdır.

Bu anlayış içerisinde grafikerin doğal karşılığı “çizenekçi”dir. Grafiğin karşılığı olarak çizgeyi benimseyen Türkay ise grafikeri “çizgeci” biçiminde özleştirmiştir (2016). Grafik tasarımcısının çevirisi olan “çizenek tasarımcısı” ise çizenekçinin eşanlamlısıdır.

Ağakay MA. Türkçe sözlük. 12. bası. TDK. Ankara, 2023.

Çoker D, Karaçay T. Matematik terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1983.

Demiray K. Batı dilleri sözcüklerine karşılıklar kılavuzu. TDK. Ankara, 1972.

Feneis H. Resimli anatomi sözlüğü. Çev. Ülker S. İnkılâp-Aka. İstanbul, 1979.

İnal C, Esensoy Ö, Sözer MT, Erar MA, Çetinel B, Kutluk H. İstatistik terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1983.

(13)

İşçil Şİ, Elöve AU. Türkçe hekimlik terimleri üzerine bir deneme. TDK. Bursa 1944-48.

Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoglu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.

Özleştirme kılavuzu. TDK. Ankara, 1978.

Sankur B. Türkçe bilim terimleri sözlüğü. Mühendislik bilimleri. TÜBA. Ankara, 2019.

Saraç T. Fransızca-Türkçe büyük sözlük. TDK. Ankara, 1976.

Sencer M. Yöntembilim terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1981.

Tuğlacı P. Okyanus 20. yy ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. İstanbul, 1971.

Türkay K, Koçak S, Göçen E, Gölcüklü L. Uygulayım terimleri sözlüğü I. TDK. Ankara, 1977.

Türkay K, Koçak S, Ünal D. Uygulayım terimleri sözlüğü. 2. bası. TDK. Ankara, 1980.

Türkay K. Yeni özleştirme kılavuzu. Dil Derneği – Kırmızı Kedi. İstanbul, 2016.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. İnkılâp. İstanbul, 1986.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. Bütünlenmiş 2. bası. İnkılâp. İstanbul, 1991.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 5. bası. İstanbul, 2024.

(14)

SÖYLEŞİ/SOHBET KONUSUNDA**Eray Canberk**

“Söyleşi” söyleş(mek) fiilinden türetilmiş bir kelime. Osmanlıcadan kalma ve aynı anlamdaki “sohbet” de hâlâ kullanılıyor. Nitekim, Türkçe kelimelerden yapılan türetmeleri “uydurma” diye niteleyen bir Türkçe sözlükte “sohbet” karşılığı olarak “söyleşi” dendiği belirtilmek zorunda kalmış!

“Sohbet” sözlüklerde “Arkadaşlık, konuşup görüşme, hemdemlik. Konuşma, görüşüp lâflama, birlikte oturup söyleşme. Muhabbet, musâhabe, musâhabet.” gibi karşılıklarla açıklanmış. Sohbet, “dostluk etme, arkadaşlık” anlamına gelen Arapça “subha”dan türetilmiş. Sohbet’in eskiden beri kullanılmasından kaynaklanan tarihsel bir birikimi ya da donanımı var. Bu da sohbet’e bir derinlik sağlıyor. “Gönül ne kahve ister, ne kahvehane; gönül sohbet ister kahve bahane” bilinen ve yaygın bir deyiş olarak buna örnektir. “Söyleşi” ise karşılıklı konuşmak anlamına gelen söyleşmek’ten türetildiği için sohbet’in anlam derinliği söyleş’de yok ama “karşılıklılık” söz konusu olduğu için yine de dostluğu, arkadaşlığı çağrıştırıyor.

Sözlüklerdeki sohbet ve söyleşi kelimelerinin anlamdaş ya da yakın anlamlıları da sıralanmış: Mükâleme (iki kişi arasında konuşma, söyleşme), musahabe/musahabet (iki kişi arasında konuşma, sohbet etme), hasbîhâl (aslı “birine durumunu anlatıp akıl sorma, danışma” imiş ama halk arasında “sohbet etme/dertleşme” anlamında), hutbe (Cuma ve bayram namazlarında hatiplerin okudukları, bazı âyet ve hadisler eşliğinde dinî öğütler) gibi...

Yeri gelmişken; “musahabet” çağrışım yaptı: Karagöz oyununun açılışında Hacivat bir giriş yaparak oyunun amacını açıklar. Bunu yaparken genellikle de Osmanlıca kelimeler kullanır. Bir yerde “... sözü, musahabeti tatlı...” deyince, Osmanlıca kelimelerden pek hoşlanmayan Karagöz “Hoş geldin ıspanak suratlı!” diye sataşır Hacivat’a... İkinci çağrışım da şu: Musahip (konuşma arkadaşı) ile muhasip (hesap yapan) sözleri genellikle karıştırılır. Daha doğrusu günümüzün Osmanlıca tutkunlarının etkisinde kalarak Osmanlıca paralamaya kalkışan çoğu kimse bu iki sözü birbirine karıştırır. 2014’te yitirdiğimiz yazar ve yayıncı arkadaşımız Bülent Habora’nın yayınevi Cağaloğlu’nda Başmusahip Sokak’taydı. Kendine gelen gönderilerde Başmusahip yerine Başmuhasip yazılmasından ötürü yaşadığı tersliklerden yakınırırdı!

Fransızcada dasohbetin/söyleşinin yakın anlamlılar ailesi oldukça fazla:

Causerie: Teklifsiz konuşma; iddiasız, savsız konuşma. Türkçesi: Konuşma, muhabbet, musahabe, mükâleme, güft ü gû, dedikodu. Çene çalma.

Conférence: Edebî, sanatsal, bilimsel, siyasal bir konu/sorun üzerinde dinleyicilere karşı yapılan konuşma, söylev. Türkçesi: Şemseddin Sami’nin Fransızca-Türkçe Lûgat’ında: Mukabele, tatbik. Müzakere.

(15)

Conversation: Herhangi bir konuda doğallıkla, içten geldiği gibi söz alışverişi yapmak. Sorumlu kimseler tarafından gizlice yapılan söyleşi. Türkçesi: Musahabe, mükâleme, muhavere, müşafehe/ağız ağıza söyleme. Karşılıklı/ikili konuşma.

Entretien: Bir ya da birçok kişiyle söz alışverişi yapma. Belirli ve görece önemli bir konu üzerinde ciddi anlamda yapılan karşılıklı konuşma. Türkçesi: Sohbet/söyleşi, muhavere, musahabet. Görüşü, görüşme.

Interview: Bir gazetecinin bir kimseyle yaşamı, tasarıları, görüşleri konusunda, yayınlanması amacıyla yaptığı konuşma. Türkçesi: Mülakat. Röportaj. Görüşü, görüşme.

Parlote: Gelişigüzel söyleşme. Türkçesi: Çene çalma, gevezelik etme, çenebazlık, dereden tepeden konuşma.

Pourparlers: Bir uzlaşmaya varmak için birçok taraf arasında yapılan konuşmalar. Türkçesi: Müzakere, mükâleme. Görüşme, konuşma, tartışma.

Tête-a-tête: İki kişinin herkesten uzak baş başa konuşması, söyleşmesi. Türkçesi: Baş başa/burun buruna verip konuşma, fiskos.(Yeri gelmişken: Bu tür söyleşiler için özel koltuklar da yapılmış zamanında. Ters yönleri bakan, birbirine bağlı iki tane tek kişilik koltuktan oluştuğu gibi, üç kişiliklisi de varmış! Ayrıca üstü genellikle dar çaplı bir daireden oluşan tablası olan küçük masalara da “fiskos masası” denirmiş.)

Fransızcalarının Türkçe karşılıklarına bakınca, bizim dilimizde de sohbet/söyleşi konusunda anlamdaş ya da yakın anlamlılar ailesinin bir hayli geniş olduğu anlaşılıyor.

Sohbet’in çağrıştırdıkları ya da hatırlattıkları: Ziya Paşa’nın bir özdeyiş niteliği kazanmış olan “Nadanlar eder sohbet-i nadanla tellezzüz” dizesi ise kimin kiminle sohbetten tat alacağını tanımlı gibidir.

Kim söyledi, ne amaçla söylendi bilmiyorum ama kulağımda kalmış olan “Kim yudu, kim taradı; sohbet kime yaradı” sözü bende sohbet edeceklerin özenli olması gerektiği izlenimi uyandırır.

Sohbet etmeyi umarken karşısındakinin dut yemiş bülbül gibi sustuğunu gören biri yarı çıkışma yarı alayla “Sohbetine de doyum olmuyor” demesin de ne desin?

Olumlu, yararlı şeyler söyleyene ya da tatlı tatlı sohbet edene “ağızdan bal akıyor” denir. “Hoşsohbet” ise yine tatlı tatlı konuşana, sözü sohbeti dinlenene, özenlene denir.

Kadınların ayaküstü ve kapı aralığında yaptıkları sohbetleri, özellikle kış aylarında ve ramazan geceleri helva kavurarak yenilen toplantılardaki söyleşilere “helva sohbeti” dendiğini de unutmayalım. Osmanlı döneminde padişahların özel hizmetindeki sohbetçilere de “musahip” denirmiş. Musahip denince; dedesi bestekâr İzzet Şakir Ağa’nın padişah III. Selim’in musahibi olmasından ötürü Musahipzâde Celâl (1868-1959) diye anılan ve daha sonra “Musahipzâde” soyadını alan ünlü tiyatro yazarımızı da anmış olalım bu arada. .

Söyleşi’ye gelince; söyleşmek’ten geldiğine göre, halk dilinden, halk şiirinden ötürü hiç de yabancıımız olmasa gerek. Kullanımının yaygınlaşmasında Ataç’ın emeği ve katkısı vardır.

Söyleşi/sohbet yazıya döküldüğünde iş değişiyor; daha doğrusu bir yazın türü oluyor. Burada yazar konuşuyor(yazıyor), okur dinliyor (okuyor)... Eskiler bunu daha çok “musahabe”(masahabet)diye adlandırmışlar ve bir yazın türü olduğunu belirginleştirmişler.

(16)

Örneğe; tarihçi arkadaşımız Eşref Eşrefoğlu, 1853-1925 tarihleri arasında yaşamış olan ve Osmanlı Devleti'nin son vakanüvisi, tarihçi, öğretmen ve devlet adamı Abdurrahman Şeref'in *Tarih Musahabeleri*(1920-23) adlı kitabından seçmeler yapıp sadeleştirmişti (*Tarih Konuşmaları*, Kavram Yayınları, 1978). Bu türden söyleşi/sohbet yazıları söz konusu olduğunda Ahmet Rasim, Suut Kemal Yetkin, Şevket Rado ilk akla gelenlerden...

Yazarın doğrudan dinleyicisine/okuruna yönelik söyleşinin yanı sıra herhangi iki kişinin konuşması biçiminde kaleme alınmış söyleşi de var. Bu tür söyleşiler, söyleşen iki kişinin de aynı kişi (yazar) olması bakımından ustalık gerektiren söyleşilerdir. Söz gelişi; Hilmi Ziya Ülken'in *Şeytanla Konuşmalar* (1942) adlı kitabında yazar ile şeytan söyleşirler. Başka türlü dendiğinde; Ülken hem kendini ve hem de şeytanı dile getirir Paul Valéry'nin *L'Idée fixe ou Deux hommes à la mer* (Saplantı ya da Deniz Kıyısında İki Adam, 1932) adlı kitabında genç bir adamla bir hekim söyleşirler. Burada da iki kişinin görüşlerinde ya da içlerinde Valéry'nin gizlendiğini söylemeye gerek yok sanırım! Epiktetos'un *Düşünceler ve Sohbetleri* de Burhan toprak tarafından dilimize çevrilmiş. Epiktetos (İ.S. 50/55-125/135) Frigya/Hierapolis'te bir köle olarak dünyaya gelmiş. Bir başka deyişle yurttaşımız.

Günümüz edebiyatında bir tür olarak söyleşi/sohbet örneği (klasik) biçimde hâlâ varlığını sürdürüyor. Buna karşılık günlük hayatımızda, sözlü olarak ya da konuşma aracılığıyla diyelim söyleşi/sohbet oldukça değişikliğe uğramış durumda. İnsanın neredeyse "tümleyici parçası" durumuna gelmiş olan, bir bakıma "olmazsa olmaz" niteliğindeki "cep telefonu" hayatımıza girdiğinden beri söyleşi/sohbet de değişime uğradı denebilir. Cep telefonu aracılığıyla artık ya konuşarak ya da yazıyarak söyleşiliyor, sohbet ediliyor. Neredeyse cep telefonunun aracılığı olmada söyleşemez, sohbet edemez oldu insanlar. Sanırım Behiç Ak'ın karikatürüydü: Bir masada bir genç kışla bir delikanlı karşılıklı oturmuşlar, ellerinde cep telefonları, konuşuyorlar... Bilmem artık birbirleriyle mi, yoksa başkalarıyla mı? Bunun dışında ilginç bir durum daha oluştu cep telefonları sayesinde. İnsanlar kendi kendilerine konuşuyorlar sanıyorsunuz ama değil; hoparlörü kulakta, mikrofonu ağzın önünde yeni icat cep telefonları yüzünden! Daha doğrusu, kendi kendine konuştuğunu sandığınız kişi aslında telefonla konuşuyor. Bu durumda başkasıyla mı söyleşiyor/sohbet ediyor, yoksa "kendi kendisi" ile mi? Bu da ayrı bir konu.

İLHAN BERK : “BİZ KORKAK BİR KUŞAKTIK”

FERHAT ÖZEN

“Üstü kalsın” dememiş, 90 yaşında çekip gitmeden, ‘anlamsızlığın anlamını’, ‘amaçsızlığın amacını’

2. Yeni Şiiri’nin KARA KUTUSUNU bu tümcesiyle ve yüreklice açmıştı.

2, Yeni Şiirine anlamsız diyenlere anımsatmak isterim. Cemal Süreya, çok genç denecek bir yaşta öldüğünde, cami imamı onun “Üstü Kalsın” şiirini okumakla kalmamış, “Ölüyorum tanrım / Bu da oldu işte” dizeleri üzerinden şiire yorum da getirmişti. İlhan Berkse, sonuna kadar yaşadığı uzun ömründe, “Ne böyle sevdalar gördüm/ ne böyle ayrılıklar”

de mişti üstüne üstlük. (Benim de şaşkın duygumu söylercesine...)

Ferhat Özen

İlhan Berk, 15 yıl önce, 90 yaşında, (sonsuzluğa göç etmeden önce) **2. yeni şiirinin kara kutusunu** böyle ve cesaretle; ama büyük bir acıyla açmıştı. Ne olduğu ne olmadığı çok tartışılan 2. Yeni şiirinin nasıl mayalandığını anlatmış; bilinç altını, bilinç üstünü ardına kadar açmıştı okuruna ve edebiyat tarihçisine. Demişti ki : “**Biz korkak bir kuşaktık.**”

2. Yeni’ye ‘kapalı’, ‘örtük’ diyenler, eleştirilerini bu kadar açık söylememişlerdi. ‘Anlamsız’, ‘insansız’, ‘soyut’; en fazla ‘kaçış şiiri’ demişlerdi.

2. Yeni’yi olumlamak için, şu tümceyi kurarak denir ki : “**Orhan Veli, anlamı kullanarak kendi şiir dilini (Garip) oluşturmuşken, Haşim anlamdan ziyade musikiye dayanan bir şiir diline önem vermiş**” anlamsızlığı yeğlemiştir. Dünya şiir akımlarından **dadizme, gerçeküstücülüğe (sürrealizme)** köprü kurarak ya da onlardan esinlenerek... Kaldı ki 2. Yeni şiiri anlamsız değil, anlam alt katmanlara gizlenmiştir 2. Yeni şiirinde. Bulup çıkarmak okura kalmıştır. **İlhan Berk’e** göre bu ‘**anlamsızlığın anlamıdır**’. Ona göre, şiirde tamamen bir anlamsızlıktan söz edemeyiz. Şiirin varoluş gereği olarak bir bilgiyi ve ya bir düşünceyi aktarma görevi olamaz. Öteki türler gibi bir amaca da hizmet etmez. Bu anlamda, şiir akla dayanan bir iş olmamalı, mantık ilkelerine de dayanmamalıdır.

CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRİ, ŞİŞLİ CAMİİ’NDE

Öte yandan, **Cemal Süreya’nın** şiirini onun tabutu başında **İmam bile okumuş, yorumlamışsa**, kim demiş 2. Yeni şiiri *anlamsız* diye.

Anlatıldığına (rivayete) göre : “*O gün, Şişli Cami avlusunda cenaze namazını kırdıran imam, " Üstü Kalsın " şiirini okudu. Ve on dakika bu şiirin açılımını, çağrıştırdıklarını anlattı. Kulaksız mezarlığında başucunda " Üstü Kalsın " bir daha okundu...*

Hilmi Yavuz ağabeyle birlikte mezarlıktan çıkarken bir de biz okuduk :

“Ölüyorum tanrım / Bu da oldu işte. / Her ölüm erken ölümdür. / Biliyorum tanrım.

Ama, ayrıca, aldığın şu hayat / Fena değildir... Üstü kalsın...” (-)

1940 kuşağı şairleri ise şiiri sözden öze bağlamış, başta **Nazım Hikmet, Ahmed Arif, Enver Gökçe** olmak üzere şiirini ezilenlere, işçi sınıfına, kır ve kent yoksullarına, özgürlüğe, özgülemiş, bir davaya adamıştır., “**1940 Kuşağı**” adıyla anılan diğer ozanlar, **Rifat Ilgaz, Cahit Irgat, A.Kadir, Ömer Faruk Toprak, Arif Damar, Attila İlhan, Şükran Kurdakul** gibi adlar toplumcu şiiri geliştirirler. Şiirlerini, emek cephesinin omuz başında savaşa sürerler. Bunu Hasan Hüseyin en açık biçimde işlemişti şiirinde : “*biliyorum matarada su / torbada ekmek / ve kemerde kurşun değil şiir / ama yine de matarasında suyu / torbasında*

ekmeği /vekemerinde kurşunu kalmamışları ayakta tutabilir” dizeleriyle, şiirin işlevselliğini de çok güzel işlemiştir.

Muzaffer Erdost, “Yeni şiirin anlamı olduğunu ama başka yere bakmayı önerdiğinde gelecek tepkiyi yumuşatır; ancak **İlhan Berk** böyle bir hamleye gerek duymaz. **Anlamsızlığı** savunduğu için 1960’larda yoğun biçimde eleştirilir. **İlhan Berk**’in bu tartışmada hedef tahtasına konmasının nedeni budur” der.

Belli ki **eleştirmenlerin hedef tahtasına konmayı**, iktidarın öfkesine yeğlemiştir **İlhan Berk**. Bu denli açık nasıl söylediğine kendisi de biraz şaşarak, pişman gibi kararsız kalarak : “Korkak demeyeyim de, korkuyorduk” demiş, aslında kendi ruh hali kadar, yaşadığı baskı dönemini de özetlemiştir:

“... bütün öğretmenliğim boyunca korkarak yaşadım. Çünkü ben İstanbul kitabını yayımladığım andan itibaren damgayı yemiştım. Bu, bütün öğretmenliğim boyunca dolaştığım yerlerde sürdü. Bir kenarda yaşadım. Yaşamımı da öyle seçtim.” (Papirüs, 1981, sayı2).

2. Yeni şiiri, 2. Diktatörlük dedikleri Menderes döneminin şiiri olarak kabul edilir. Bu dönem, kurduğu baskı rejimiyle 1940’ları da aratmıştır.

Annesini, babasını, ablasını çocuk denecek yaşta yitirmiş, **“Benim çocukluğum olmadı”** diyen bir şaire, **Karl Marks**’ın dedi gibi, **“İnsani olan hiçbir şeye yabancı olmadığını”** görüyoruz.

Berk “şiir anlayışım benim yaşamadır”der. Ve ozanın şu veya bu şiir anlayışında olmuş olmasının hiçbir önemi olmadığını inanır. Çünkü ozanlığın bir seçme, yaşama biçimi olduğunu düşünür.

Berk için, **“Şiirin kırk türlü yazılacağını göstermiştir.”** (Memet Fuat) **“Değişmeyi şiirin anayasası yapmıştır.”** (Mehmet H. Doğan) **“Şiir olmasaydı İlhan Berk onu icat ederdi.”** (Turgut Uyar) dediler. O ne dedi ?

Modern dünya şiirinin iki büyük şairi sayılan **“Arthur Rimbaud”** ve **“Ezra Pound”**un şiirlerini çeviren ve kitaplaştıran **İlhan Berk**, bu şairlerin, gerçeküstücü şiirinden de etkilenmiş oldu.

**“Ne böyle sevdalar gördüm / ne böyle ayrılıklar /Ne zaman seni düşünsem
Bir ceylan su içmeye iner / Çayırıları büyürken görürüm.”**

**“Her akşam seninle /Yeşil bir zeytin tanesi / Bir parça mavi deniz
Alır beni. / Seni düşündükçe / Gül dikiyorum elimin değdiği yere
Atlara su veriyorum / Daha bir seviyorum dağları.”**

**Aşkın ki hiç durup dinlenmek nedir bilmiyor / Aşkın ki anlatılamaz ihtiyar ve yıkık
Nice nice yaşamalara açılmışsındır / Nice yaşamalar ki kalmıştır yarım buruk**

**Bir kırlangıç bir su birikintisi bir parça gök. / Bir şiirden düşmüş olmalı bunlar.
Böyle diyordu yoldan geçen biri.**

(*)Aktaran Şair Zeki Gezici, kendi sayfasından alıntıKaynak : Öteki Bilinç: Gerçeküstücülük
Ve İkinci Yeni Yüksek Lisans Tezi MüessER YENİA

FÜGEN KIVILCIMER İLE SÖYLEŞİ

NURAY GÖK AKSAMAZ

Nuray Gök Aksamaz: Sevgili FügenKıvılcımer, 1976 yılında Prof. Dr. Türkan Saylan'ınkurduğu Cüzzamla Savaş Derneği ve Vakfı bünyesinde çalışmalara katıldınız ve CUMOK Tiyatro Kulübü'nü kurdunuz. 1980'li yıllarda "Işığa Doğru" adı bir oyun yazıp sahnelediniz. Sanat çevrelerinde daha çok şiir seslendirmeve sunumlarınızlatanındınız."Yeniden Türk Dili Dergisi" toplantıları ve kimi etkinliklerde sunumlarınızı sürdürüyorsunuz."Canım Sıkılıyor" (Öykü, 2010),"Anlatırsam Belki Geçer" (Anlatı-Öykü, 2012),"Varsın Ölüm Beklesin Bizi" (Şiirsel Anlatı, 2015)ve Karanlık 'Sığ'mıyor Geceye (Anlatı, 2017) adlı kitaplarınızın yanı sıra hazırladığınız bir seçki de yayımlandı: "Kömür Yarası: Soma Şiirleri Seçkisi" (2016). Kişisel resim ve kolaj sergileri açtınız, bir serginize "Karanlığın Kısa Tarihi" adını verdiniz, birçok karma sergiye katıldınız. Şu günlerde nelerle uğraşıyorsunuz? Sanat ve edebiyat çalışmalarından söz eder misiniz?

FügenKıvılcımer:Sevgili Nuray, bu söyleşiyle uzunca bir süredir çekildiğim kozamdan başımı çıkarmama neden olduğun için teşekkür ederim. Her ne kadar kozamla bütünleşmiş, sessiz, sedasız yaşamımı dinlendirmeye çalışıyor olsam da arada bir kafamı dışarı çıkarmanın gereğini de yadsıyamıyorum. Hani "hayat beni çok yordu,"der ya bazı yorgunlar,gerçekten de zorlu koşullarlageçen yaşam yorar insanları. Gelgelelim bazen de insanlar zorlaştıracak yorarlar yaşamı. Şu uzun yaşamımın doğal sıkıntılarını, dertlerini bir yana bıraktığımda; tedirginliklerle, kuşkuyla, bulmaktan korkan kaygılı arayışlarla,telaşlı koşuşturmalarla, tez vazgeçişlerle, çelişkilerle, depresyonlarla, incir çekirdeğini dolduramaz olayları büyütmelemlerle yaşamımı ne denli yorduğumu görüp böylece kozamda; hiç yorulmayan, hiç susmayan beynime karşın yaşamımı dinlendirmeye çalışıyorum.Bir yandan yaşam, bir yandan kendim, bir yandan anlam arayışı derken bir gün tükendiğini duyumsayıverir insan.Söylemeliyim ki gerçekleştirdiklerimhiçbir zaman yeterli gelmemiş, gerçekleştiremediklerim de ukde ağacı gibi kök salmışışimde.Bu günlerde ise uzadıkça uzayan bir roman yazmaktayım.Öte yandan eski sanat- edebiyat dergilerini, başucu kitaplarımı tekrar tekrar okuyorum. Zamanında o kadar çok dergi almışım ki... Kitap-lık'lar, Sözcükler, Varlık'lar, Üvercinka'larve daha pek çok dergi. İnanır mısın her okuyuşumda atladıklarımla birlikte yeni yeni bakış açıları, açmaktan kaçındığım kapılar açılıyor önümde. Artık,perşembe günleri kitap ekiyle birlikte çıkan Cumhuriyet ve arada bir deBirgün gazetesidışındagazete almıyorum. Oysa yıllarca sıkı bir gazete okuruydum, özellikle Cumhuriyet Gazetesini ders çalışır gibi okurdum. O yıllarda okunmaya değer ne çok

edebiyatçı ne çok düşünürün yazıları olurdu. Oku oku bitmezdi. Geçenlerde eski defterlerimde aldığım notlar, çıkardığım özetlerde bir ülkenin karanlığa doğru adım adım yol alışının dramı görmek içimi acıttı. Sol gazetelerden haber ve fotoğrafları kesip yüzü aşan sayıdaki kartonlara 60/40 boyutunda tarih sırasıyla yapıştırarak bir araya getirdiğim “Karanlığın Kısa Tarihi” adlı kolaj sergisinin içeriği ise bu günlerde daha beterini yaşadığımız, 4+4+4 sisteminin eğitime getirdiği açmazlar, çevre katliamları, Silivri Cezaevinde haksız yere yatan aydınlar, yani yok olan adaletten, Gezi Direnişinde ölenlerden, yaşatılan acılar, acımasızlıklar ve Soma’daki kömür ocağı felaketinden oluşuyordu. Gelelim resim uğraşıma; “Kadının ezilme tarihine gönderme” başlığı altında topladığım hüznü, sıkın kadın resimlerimden oluşan bir sergimin başında galeri sahibi, “İrkildim” dediğinde: “Kadınlığın tarihi böyle irkiltici zaten” demiştim. Benim asıl ilgilendiğim kadının yüz yılları bulan ezilme tarihidir. “Başörtüsünün Tarihi”, “Kadından Nefretin Evrensel Tarihi” (Mizojini), “Nietzsche, İntihar ve İntihar Eden Yazarlar”, “Enis Batur” ve “Rakım Sıfır” gibi başlıklarla gerçekleştirdiğim sunumların belgeleri; şairlerin yaşamları, şiirleri hakkında dosyalarım kitaplığın çekmecelerinde... Ah, sevgili Nuray, bu soruların ve değindiklerin; benim bütün yapıp ettiklerimi unuttuğum, belki de unutmaya yatırdığım bir dönemde geldi önüme. İtiraf etmeliyim ki tam sana yaraşır, bu araştırmacı tavrınla sorularını yönelttiğinde biraz ürktüm. Vetekrarlara düşmekten korkup “Bu güzel sorular; çardak kuşu gibi telaşla koşturup bir şeyler yapmaya çalıştığım, insanlarla, kitaplarla iç içe olduğum, kendimi böylesine yorgun duyumsamadığım zamanlarda gelseydi keşke” diye düşündüm. Başka yol bulamadığımdan; ne zamandır açılmayan çekmeceleri açıp boşalttım masamın üstüne. Önce bir köşede kalmış teşekkür belgelerinin çokluğuna şaşırdım. Sonra CUMOK sanat kümesinde çalışırken Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan ve kesip bir albüm yaprağına yapıştırdığım etkinlik haber ve resimlerine gözlerim ilişince içim cız etti. Çünkü, farklı tarihlerde kimi kültür merkezlerinde gerçekleştirdiğim; aralarında Arif Damar, Şükran Kurdakul, Tuğrul Tanyol, Ataol Behramoğlu, Cezmi Ersöz, Metin Cengiz, Leyla Şahin, Gülsüm Cengiz’in de olduğu şairlerle yaptığım söyleşilerin kartonlara özenle yazdığım soruları çalınmıştı. Ama yanıtlar, bir küçük teypte saklı olabilir. Seksenli, doksanlı yıllardı, bilgisayar yaygın değildi. Yine aynı dönemdeki Cumhuriyet Gazetesinden kesilmiş küçük haberlerde Turgut Uyar, Cemal Süreya, Atilla İlhan şiirleri başta olmak üzere Dünya Barış, Kadın, Sevgililer Günü gibi etkinliklerde şiir dinletileri gerçekleştirdiğimi de görüyorum. Değindiğin için kısaca tiyatro serüvenimden desöz edebilirim. Tiyatro aşkı ilkokul yıllarımda başlamıştı. Beşinci sınıfta komşu çocuklarıyla bir tiyatro kulübü kurmaya yeltendiğimi ve babamın “Bu saçmalıklarla uğraşacağına derslerini çalış!” diyerek engelleyişini anımsıyorum. Yine de çok oyun izledim. Sonra bir gün Kadıköy Halk Eğitim binasında tiyatro kursunun ilanını görüp ani bir kararla

kaydımı yaptırıp ve sınıfın en yaşlısı olarak kursa başladım. İki yılın sonunda sertifikamı aldım. Birçok önemli oyuncunun atölye çalışmalarına katılarak öğrenmeyi sürdürürken drama konulu kitapları da büyük bir iştahla okuyordum. Günün birinde “Bu yaştan sonra bu bilgilerle ne yapabilirim?” diye sordum kendime ve gençlerle paylaşmanın yararlı olabileceğini düşünerek Şahika Tekand’ın öğrencilerinden Tamer Aydoğdu’la birlikte CUMOK (Cumhuriyet Okurları) Tiyatro Kulübünü kurduk. Yine Cumhuriyet gazetesinde çıkan habersonucu başvuran yirmi kişiyle çalışmalara başladık. O aralar, çok sevdiğim, yaşanan kötülöklere mizahi yaklaşımlarıyla güldürürken düşündüren Aziz Nesin’in “İncir Çekirdeğı” adlı öyküsünü oyunlaştırarak yeniden yazmıştım. Kursiyerler arasında yetenekli gençler vardı, oyunu sahneleyebilme umuduyla aylarca çalıştık. Hatta Aziz Nesin’in oğlu Ali Nesin’den izin almış, oynayacağımız sahneyi bile ayarlamıştım. Ama olmadı. Vazgeçmek zorunda kaldım. Üzölenler, kursu terk edenler oldu. Sonra kalanlar ve yeni gelenlerle eğitim sürecine geçtik. Ben bir alaylıydım ve çok dikkatli olmam gerektiğinin farkındaydım; bir hafta boyunca çalışır, hazırlanır, en az üç-dört saat ders yapardık. Oyunculuk alıştırmalarının yanı sıra bazı öğrencilerin “Hocam bunlar ne işimize yarayacak?” demelerine karşın tiyatro tarihi ve düşünce tarihi derslerine de yer vermeye çalışıyordum. Bir yılın sonunda Turgut Uyar’ın tiyatral formatta yazdığı vebaşrollerini obua sanatçısı, şair oğlum Çavlan Gençer’le üstlendiğimiz “Toprak Çömlek Hikâyesi” adlı şiir kursiyerlerle birlikte Taksim Cumhuriyet Kitap Kulübünde sahneledik. Dört-beş yılı bulan çalışmalarımızı Barış Manço Kültür Merkezinin bir salonunda sürdürüyor ve Adalet Ağaoğlu’nun “Çatıdaki Çatlak” romanının tiyatroya uygulanmış metnine çalışıyorduk ki annemin hastalanışı ve ölümü nedeniyle kursa ara vermek zorunda kaldım. Bu süreçte Kültür Merkezi salonu başkalarına vermiş. Bir süre annemin boşalan evinde çalışsak da ev satıldıktan sonra çalışacak yer bulamadık. Kursu sonlandırdık. Kursiyerlerin arasında konservatuar sınavını kazananlar ve tiyatroya devam edenler de oldu. Geçenlerde kursiyerlerden biri beni tek kişilik oyununa çağırdı. Gittiğimde başka kursiyerler de oradaydı ve beni “Hayatımızı değıştiren kadın!” diyerek kucaklayışları hiç unutamayacağım bir an oldu. Bir süre de ÇEV (Çağdaş Eğitim Vakfı) öğrencileriyle tiyatro çalışmalarına devam ettim. Sonrasında Bodrum’da CUMOK olmayı hırslarına basamak yapmak isteyenler yüzünden dağılmaya yüz tutmuş birlikteliğı toparlamaya çalışarak Lozan Antlaşmasının yıl dönümlerinin kutlanması gibi kimi etkinliklere öneyak oldum, şiir günlerine, dans gecelerine ve yerel radyo programlarına katıldım. Beşinci yılın sonunda İstanbul’a döndüm. Tek kişilik iki oyunumdan da söz ederek tiyatro serüvenimibitireyim: Edip Cansever, Lorca, Samuel Beckett, Dario Fo ve Turgut Uyar’ın kadın kahramanlarını canlandırıp “Karanlık Oda” adını verdiğim oyunu ilk kez 8 Mart 2000 yılında Cumhuriyet Gazetesi Taksim Kitap Kulübünde sahneledim sonra başka etkinliklerde de

oynadım.2012 yılında “Anlatırsam Belki Geçer” adlı kitabımın imza gününde Sait Maden ve Hasan Hüseyin’in şiirlerinden derleyip oyunlaştırdığım “Çöl Yürüyor” adını verdiğim tek kişilik oyunu da Barış Manço Kültür Merkezi sahnesinde oynadım ve oyunu Sait Maden de izleyip kutladı.

NGA: Siz hayat dolu, yetenekli, kültürlü, sosyale pek çok uğraşı olan, aynı zamanda girişimci bir insansınız. Ancak, kendinizle pek barışık olmadığınız yapıtlarınızdan anlaşılıyor. “Karanlık ‘Sığ’mıyor Geceye” adlı yapıtınızda “Ne vazgeçebildiği ne de parçası olabildiği bir dünyanın kiri pası içinde bireyin kendini bir boşluk olarak kabullenme çabası” görülüyor veVaroluş öğretisiyle ilgili belirlemeler de yer alıyor (s.76). Sartre’ın Varoluşçuluk felsefesi sizi nasıl etkiledi? DüşünürE. M. Cioran’dan alıntıyla “Kitap ertelenmiş bir intihar” mı, sizin için?

FK:Bu soruyu yanıtlamaya“Karanlık ‘Sığ’mıyor Geceye” adlı romanımdayer alan (s.41) bir anıya değinerek başlamak isterim.Daha on bir-on iki yaşlarında iç dünyasını didiklemeye başlayan, öte yandan evdeki baskılardan kurtulunca kendini özgür sanıp okulun yaramazı olan bir kız çocuğunun okul müdürüne gidip: “Efendim, ben sanki iki kişiyim, o yaramazlıkları yapan asıl ben değilim,”deyişi gibi benim yaşamım da kendiliğinden hep bu çizgide yürüdü sanırım.Yaşamım, hiç dolduramayacağım boşlukları kapatmaya çalışmakla geçerken yüzüme yansıyan gün batımlarını kinseler görmedi. İnsanlar arasında hayat dolu, canlı, neşeli, girişimci;oyşa, iç dünyası hep alaca karanlık bir kadın. Kendini gerçekleştirmek, yararlı bir şeyler yapabilmek ve ardında yaşamını eli, ayağı düzgün bir yontu olarak bırakmak için çırpırırkeno yontunun hiç de düşlediği gibi olmadığının, olamayacağının ayırdına varıp kendini hepyanlış okunmuş bir metin gibi duyumsayan,ne kadar hızlı koşarsa koşsun yaşamı ona hep yavaş gelen bir insan.Şimdi Edip Cansever sesleniyor sanki uzaklardan: “Bir telaş, bir kaçış, bir çırpınış/ Akarsudan yapılmış bir ölüm gibi yaşamak.” Bu ülkede yaşayıp da karamsar olmamak olası mı, sevgili Nuray? Gemimiz ne zamandır su alıyor ve hangi birine yaklaşıp elimizde kalan sorunlar, dolana dolana kördüğüm olurkenhiçbir şey yapamadan seyretmenin acısı da yüreklerimize oturuyor, giderek ağıt toplumuna dönüyoruzyazık ki. Ümmet olma niyetinden vazgeçmeyenlerle cehalet yüzünden acı çekiyoruz. Her şeyden elimi, ayağımı çekip eve kapandığımdan bu yana kendimle hırlaşmayı biraz azaltsam da ülkem ve dünya sorunları yakamı bırakmıyor. Hele küreselleşen dünya olgusunun ardından yalnızca“maestro”yu gördüğümüzorkestraların suskunluğuyla akort edilmek istenenher şey;çevre katliamları, kıtlıklar, sefalet,yok olan adalet, en çok da eğitim sistemindeki açmazlar, savaşlar, savaş baronları, hızlanan silah ticaretine giden paralar, daha neler, neler... Sartre’ın “İnsan kendi kararlarıyla ve tercihleriyle özgürlüğünü gerçekleştirmek

zorundadır,” dediği ve “Varlık ve Hiçlik” olarak tanımladığı Varoluşçuluk felsefesiyle gençliğe adım attığım yıllarda tanışmıştım. İnsanın sorumlu olduğunu ve yaşamının potansiyel anlamını gerçekleştirmesi gerektiğini vurgulayan varoluş öğretisi hem yaşamın sınırlı oluşuyla hem de ne yapmam gerektiğini düşünerek kendimi sorgulama alışkanlığıyla baş başa bırakmıştı beni. Camus’un “Saçma” ve “Uyumsuz İnsan” kavramlarıyla da tanışmıştım aynı süreçte. “Bireyin hayat boyu yaptığı seçimler, zorunluluklar ve sorumluluklar kendi içinde sorgulamayı getirir; bunalıma sürüklenen birey, özünden git gide uzaklaşarak kendine yabancılaşır,” sözleri Albert Camus’a ait sanıyorum. Sartre, “Kendini gerçekleştirmenin, yalnızca kendini aşmanın bir yan ürünü olduğunu, insanın sorumluluğunu ve yaşamın potansiyel anlamını, kapalı bir sistemmiş gibikişinin kendi içinde ya da ruhunda değil; dünyada, başka insanlarla keşfetmesi gereğini vurguluyordu. Heidegger’in öğrencisi Arendt’e de kulak verirse “Varoluşun kendisi asla özsel yalıtılmış değildir, varoluş ancak başkalarıyla iletişim ve onların varoluşunun bilgisi içinde varolur ve ortak verili dünyada insanların birlikteliği içinde gelişebilir ancak,” diyor. Şimdilerde insanlardan kendimiyalıtarak yaşarken “acababen var mıyım, yok muyum?” diye düşünmeden edemedim ve Cioran’ın “Çürümenin Kitabı”ndaki sözleri geliverdi aklıma: “İnsanların var olmak ve harekete geçmek için sarıldıkları nedenleri kendimde ortadan kaldırmak istedim, şimdi de sersemlemiş bir halde, budalalarla aynı düzeyde ve onlar kadar boşum.” Bir kitap nasıl intihar olabilir ya da nasıl bir ertelenmedir? Cioran sanata gülerek bakar, çünkü hayatı küçümser. Ona göre hayat, intihara tersten bakıştır. Bir kitabın ertelenmiş intihar olması, onun dünyasından bakınca; şiirsel bir varoluş, çözümlenmesi karmaşık bir metafor. Cioran’dan algıladığım bu hayatın suçu; kendidünyalarımıza yapışan, kaotik renklerle özümseyerek yerle yeksan edilen farkındalıklarımıza dokunuşların bir uzvu gibi. Yani hayatla intihar arasındaki farkın, belki de sandığımız kadar büyük resim içermediğidir. Çocukluğumdan beri yalnızlığın ve sessizliğin bir evren kadar büyüyen boşluğunda savaşıyan ruhumu yazmayı hep sonraya bıraktım, bir gizem gibi sakladım yastığımın altında. Bu aforizmaya sarılmam bundandır belki de sevgili Nuray. İntihar benim koynumda büyüttüğüm bir çeşit garantör gibi olmuş. Hayatın yapamadıklarımın gerisinden geldiğine inanmamdan ötürü, yaşamayı kaçırdığım anlar hiç az değil. Belki de asıl soru; hayat mı önemli, yoksa edebiyat mı? Bu sorunun yanıtını belki kendime bile açıklayamıyorum. Asıl öyküm, bu yanıtlayamadığım “belki”lerimde saklıda olabilir.

NGA: Aileniz ve çevrenizle yoğun ilişkilerinize rağmen kendinizi roman kahramanlarına ve kimi şairleredaha yakın hissettiğiniz anlaşılıyor. Sözelimi Oğuz Atay’ın “Tutunamayanlar”ındaki Selim Işık gibi kendinizin bir tutunamayan olduğuna karar veriyorsunuz, bir dönem. Düşünen ve sorgulayan insan olmak, tutunamama için yeterli bir

neden ya da gerekçe mi sizce? Dans karşısında kimi çevrelerin olumsuz yaklaşımı karşısında Zapatistler'in sözlerine sığınarak dans edişiniz de var hayatta: "Dans etmeyeceksek devrim ve sosyalizm ne işe yarar ki?" diye soruyorsunuz (Karanlık 'Sığ'mıyor Geceye, s.26). Sonunda başka türlü nasıl yaşayacağınızı bilemediğinizden yazmaya yoğunlaşıyorsunuz. Aslında yazma isteğini hep duymuşsunuz içinizde. Kitabınızdaki ifadeyle yazmanızın amacı "huzursuz ruhunuzu sağaltmak". Yazmanızın başka amaçları da var mı? Bu amaçlara yazarak eriştiğinizi düşünüyor musunuz?

FK: Sevgili Nuray, benim yakın ve yoğun ilişkim salt kitaplar ve yalnızlığımlaydı sanıyorum. Okumamı engelleyecek herkesle ve her şeyle belli bir mesafeyi hep korumaya çalışarak yaşadım. Şimdilerde elimden kitap yine düşmese de hızım biraz yavaşlamış görünüyor. Düşünen ve sorgulayan insan olmak, tutunamama için yeterli bir neden ya da bir gerekçe olamaz kanımca. Nice düşünen ve sorgulayan, ayakları yere sağlam basan insan var dünyamızda. Tatjana Seyppel, "Oğuz Atay'ın Dünyası" adlı kitabında tutunamayanlar için "Hepsinin toplumdaki, hatta yaşamdaki konumlarından tedirgin oldukları görülür, belki de bu tedirginlik doğumlarıyla başlar. İçlerinde hiç bitmeyecek yarım yamalak yaşantıların özlemi vardır ve hep arayış içindedirler. Hemen hemen hepsinin kitaplara, zihinsel ürünlere düşkünlükleri en belirgin ortak özellikleridir," diyor ve sanki beni tanımlıyor. Evet, dans etmek; sıkıntılarımı, eksiklerimi, yapamadıklarımı unutmak için kendimi müziğin akışına bıraktığımda kısa süreliğine de olsa mutluymuş gibi duyumsadığım anlardı benim için. Gelgelelim ister dostlar arasında ister bir dava peşinde ister şenlikli bir rakı sofrasında ister kendimi kapıp koyuverdiğim bir Latin Amerika dansı ortasında olayım; bir gözüm de hep o çok sevdiğim, üstüne titrediğim yalnızlığıma koşmakta olurdu. Taşkınlıklarımın hesabını nasılsa soracaktı yalnızlığım... Yazmak, okul yıllarımdan bu yana tek amacımdı. Daha ilkokuldayken roman kurguları yaptığımı anımsıyorum. Daha sonraları Türkçe ve edebiyat derslerindeki hele de kompozisyon yazmaktaki başarılarım, bir gün yazacağıma inandırmıştı beni ve okul arkadaşlarımı. Gelgelelim yaşam, öyle başka durumlara, başka yerlere savurmuştu ki asıl amacımdan uzunca bir süre uzak düşmüştüm. Hiçbir yaptığımın yetmeyişi, durmadan bir eksiği büyütüşüm ve süregelen mutsuzluğumun tek nedeniydi yazmamak. Yazmak edimine, yaşamın anlamı gibi öyle ağır yükler yüklemiştim ki bir türlü elim varmıyordu. Dahası, bir dedektif gibi açığımı, eksikimi arayıp durmadan yüzüme vuran, elimi tutup yazmamı engelleyen, bir ben vardı benden içeri... "Canım Sıkılıyor" adlı kitabım çıktığında bir yazar arkadaş: "Böyle yazabiliyordun da neden bu kadar bekledin?" diye sormuş: "İçimin derinliğini dile getirememekten korktum," dediğimde bir tuhaf bakmıştı bana. Oysa içten ve gerçekti yanıtlım. Yıllar boyunca deşe, inceleye derinleştirdiğim, karmakarışık hale getirdiğim duygularımı yeterince yazıya dökemediğim ka

ygısını hâlâtaşıyorum. Huzursuz ruhumu sağaltmasa da yazmaktan başka umarım olmadığından yazmaya devam ediyorum.

NGA:Şiir dinletilerinde birçok şairden ezberlediğiniz şiirleri okuyorsunuz. Uşak kentindeki yaşamınızda Ahmed Arif, Hasan Hüseyin, Attilâ İlhan, İsmet Özel, Ataol Behramoğlu'nun şiirlerini sesli okumayı yeğlediğinizi kitabınızdan öğreniyoruz. Sonrasında Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, Turgut Uyar ve Tefik Akdağ'ın şiir kitaplarıyla dostluğunuzun başladığını anlatıyorsunuz. Turgut Uyar'ın şiirlerini çok sevdiğinizi biliyoruz. Öyle ki "Dünyanın En Güzel Arabistanı"nda yalnızlığınızın kusursuz çekirdeğini bulduğunuzu, her okuyuşta başka derinlere daldığınızı söylüyorsunuz(Karanlık 'Sığ'mıyor Geceye,s.117-118).Turgut Uyar'ın "Büyük Saat"inin tik taklarıyla yatıp kalktığınızı da öğreniyoruz (s.170). Onun "Toprak Çömlek Hikayesi"ni sahneleme girişiminiz ve adına düzenlediğiniz etkinlikler de var. Perşembe Toplantılarında Asım Bezirci ile Turgut Uyar ve İkinci Yeni konusunda tartışmalarınız da olmuş.Karanlık 'Sığ'mıyorGeceye'de bir bölüm Turgut Uyar bir bölüm de Attilâ İlhan'a ayrılmış.Bu şairler ve Nahit Hanım'la dostluğunuzu başlatan edebiyat toplantıları hakkında neler söylemek istersiniz bize?

FK:Yirmili yaşlarımdaydım, Attila İlhan'la tanıştığımda. Hem mutsuz hem delice düşünceleri olan bir genç kızdım. Artık deliliğim mi, mutsuzluğum mu çelmişti onu bilemem, ama yaşamından ve şiirlerinden etkilendiğim düşüncesiyle benim iyiliğimi isteyen bir ağabey gibi yaklaşmıştı bana. Geceleri saatlerce telefonda konuşur, kimi kez de bir yerlerde buluşurduk, önerdiği kitapları okuyup okumadığımı denetlercesine tartışmalar açardı.Tiyatroyla ilgilendiğimi, oyuncu olmak istediğimi öğrenince de beni Yılmaz Gruda'yla tanıştırmıştı. Demokrat İzmir gazetesinin başındaydı o aralar ve bir muhabir gönderip benimle yaptırdığı söyleşiyi fotoğraflarımla birlikte "Genç Kızlara Yeni Bir Meslek" başlığı altında gazetede yayınlamıştı. O gazeteyi hâlâ saklarım. Yıllar sonra konuşmacı olduğu bir etkinlikte karşılaşmıştık. Kendimi tanıttığımda gözleri parlamış ve öğleden sonraları okurlarıyla buluştuğu bir otele çağırmıştı. Gidemedim, onunla paylaştığım gençlik düşlerim neredeydi, ben neredeydim? Utandım.Eşim emekli olduğunda İzmir'e ya da İstanbul'a yerleşme seçeneğiyle ikirciklikler yaşıyorduk. Gönlüm İstanbul'u istiyordu,ama Marmara ve Karadeniz ikliminde tetiklenen alerjik astım hastalığım beni ürkütüyordu. Elâzığ Cüzzam Hastanesindeki çalışmalarımı yakından izleyen hocam Türkan Saylan'ın "Buraya gelmelisiniz, burada işin hazır, ayrıca bu hastalığın uzmanı doktor arkadaşım ile birlikte üstesinden geleceğini umuyorum," demesi buraya gelmemizinönemli etkeni olmuştu.Eşimin Mülkiyeden yakın arkadaşları olan Cemal Süreya veTefik Akdağ başta olmak üzere Ankara'da yaşadığı yıllardan birçok yazar, şair, oyuncuyla da dostlukları vardı. Mehmet Ali'nin Hatay Meyhanesi

Kadıköy'deydi o yıllarda. Genellikle orada, Cemal Süreya'nın etrafında toplanırdı yazarlar, şairler. Eşimin de orada olduğunu bildiğimden iş çıkışı ben de gidip katılırdım aralarına. Eşimden ayrıldıktan sonra da o toplantılara devam etmeyi sürdürürken Ahmet Miskioğlu'nun davetiyle Perşembe toplantılarına katılıp Asım Bezirci gibi yazarlarla da dostluklar kurmuş ve o toplantıların dagediklisi olmuştum. Bir cuma günü, Cemal Süreya: "Bu gece, Cumhuriyet gibi aydınlık bir insan olan Nahit Hanım'a gideceğim, hadi sen de gel, onu tanımalısın," demişti. Nahit Hanım'ın masası bambaşka bir dünyaydı. Kitaplarını okuduğum yazarlar, şairler, tanınmış eski, yeni oyuncular kocaman, üstü yemeklerle, içkilerle donatılmış büyükçe bir masanın etrafını çevrelemiştiler. Nahit Hanım birçoğunun hocası olmuş, emekli bir edebiyat öğretmeni idi. Parıl parıl belleğiyle çok değerli anılarını paylaşan, hoşgörülü, sevecen, aydın, aydınlık bir insandı. Orhan Veli'nin sevgilisi olmuş, Arif Damar'la kısa süren bir evlilik yaşamıştı. Giderek, Nahit Hanım ile yakın ilişki kurmuş, her cuma akşamı, o masanın da bir parçası, gediklisi olmuş, Vedat Günyol gibi değerlerle dostluklar kurabilmişim. Gündüzleri Türkan Saylan'la birlikte canımı dışıma takarak koşturup geceleri o masaları dolaşırken sanırım ilk kez, kendimi unuttuğum zamanları yaşıyordum. Belki de bu enerjiyi dünyaya, insanlara sevgiyle bakan Türkan Saylan'ın varlığından alıyordum. Sevgili Nuray, şimdi düşünüyorum da zamanında ayırdına bile varamadan, sanki çok olağan bir şeymiş gibi ne güzel insanlarla birlikte olmuşum. Ne yazık ki "O iyi insanlar, o güzel atlara binip gittiler..."

NGA: Varlığınızı hem içe bakışla sorgulamam hem de dışarıdan görüldüğü haliyle anlatma isteğinizin temellendirdiği kurguyla yaşamınızın seyrini değiştiren, etkilendiğiniz olayları ve önemli seçimlerinizi de yansıtırınız, yapıtınıza. Anlatıcı da sizsiniz, kendisiyle konuşan da. Dışarıdan görünen benliğinizle iç benliğinizin birbirine zıt olduğunu düşünüyorsunuz (Karanlık 'Sığ'mıyor Geceye, s.41). Ancak bu benlikler birbirini bütünlüyor gibi görünüyor bana. İçinizi karartan iç düşümüyle yer yer okuru da karamsarlığa sürükleyebilen bir biçimde dış gerçekliğe değinirken 6-7 Eylül olayları, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül gibi dönüm noktalarına ilişkin notlar da düşüyorsunuz. Bu dönemlere yapıtınızda daha çok yoğunlaşabilirdiniz belki. Öte yandan yapıtınız yalnızca günlüklerinizden de oluşabilirdi. Arka planda yansıttığınız günlüklerinizin duygu ve düşüncelerinizin yanı sıra tutum ve seçimlerinizi nedenselliğiyle yansıtırma ve kendi yaşamınızı sorgulamada çok işlevi olduğunu düşünüyorum. Aile ilişkilerinizle birlikte sizde iz bırakan anılar, sanat ve edebiyat çevrelerindeki tanıklığınız, sevdiğiniz insanlar, kitaplar ve araya giren öykülerle çok boyutlu anlatım kesitleri yapılandırmışsınız. Hem kendisiyle konuşan ve hem de kendi belgeselini çeken bir sanatçıyı görüyoruz yapıtınızda. Böylece iki farklı biçimi aynı kanalda iletliyor, kendini deşerek yaşantının içinde arayışını sürdüren insanın öyküsünü farklı

katmanlarıyla kurguluyorsunuz. Kısacası yapıtınız bir özyaşam öyküsü olma özelliği taşımakla birlikte kurgusuyla belirli bir yazınsal türe sığamamış. Hem içinde daha ayrıntılı işlenmeyi gerektiren birçok öyküyü barındırıyor hem de sorgulamalarıyla deneme niteliği kazanması için derinleşmeyi gerektiren bölümler içeriyor. Bununla birlikte, sizin yaşam boyu öğrenme çabanızı, sanatsal tutumunuza ve hayata baktığınız pencereleri de gösteren özgün bir yapıt eninde sonunda. Belirli bir türe sığamama durumunun sizin için nedenlerinedir?

FK: Kitabımı böylesine ayrıntılı, derinlemesine okuyarak yaptığın çıkarımlarla, bana her yazarın isteği olan anlaşılma duygusunu yaşatarak içimi ısıttığın için teşekkür ederim, sevgili Nuray! Şimdilerde yaşadığımız alacakaranlık günleri hazırlayan, kimi kez ucu hepimize uzanan o zifiri karanlık günleri evet kaygılar içinde yaşadık. Birçok insanın o karanlık boşlukta kayboluşu cezaevlerine düşüp işkencelere uğramaları içimizi dağladı. Bu acıları bizzat çekenlerin içinde olduğu birçok yazar, o dönemi, yaşananları kaleme almıştı ve o kitapların çoğunu okumuştum, sanki her şey zaten yazılmıştı. Ayrıca bir bürokrat eşi olarak Anadolu'nun çeşitli, kent ve ilçelerinde yaşarken; büyük kentlerde olup biteni ancak gazetelerden izleyebiliyorduk. Yani olayların içinde değildim, yazmayı da içinde olanlara bırakmak en doğru olanıydı. Güncelerimi kitaplaşmayı hiç düşünmedim. Ancak ben öldükten sonra oğlum yapabiliirdi belki. Ama ben günlüklerimi ardımda bırakmayı da düşünmüyorum. Belirli bir türe sığamama durumuna gelince; ben dışarıda yaşarken de ne kendime de dünyaya sığdırabilirdim Fügen'i. Yine de hep aynı türde yazdığımı düşünüyorum. "Canım Sıkılıyor" nasıl bir öykü kitabıysa sonra yazdıklarımın türü de hep onun devamı gibi geliyor bana. Örneğin, üç yüz sayfalık "Karanlık 'Sığ'mıyor Geceye" adlı yapıtım, kronolojik gidişine karşın; uzun soluklu, çok boyutlu ve birinci, ikinci, üçüncü tekillikle seslenen öykülerin toplamı olarak da algılanabilir. Derdim; önümüze sürülen haksızlıklara, kötülöklere, insanları yaşadıklarına pişman eden yanlışlara ne şekilde olursa olsun, perdeyi aralayabilmektir. İki eş anlamlı sözcüğün derinlerde bıraktığı titreşim farkı gibi, bende öykü ve roman. Dil olarak baktığımda ise şiirsel düz yazı ile akrabalığım olduğunu düşünüyorum. Çünkü, şiir olmadan değil öykü ne hayat ne aşk ne sinema ne de resim olur, benim gözümde. Yazmak nedir? Sartre'ın sözleriyle; "yazmak, dünyanın üzerindeki örtüleri kaldırmak ve aynı zamanda da onu okuyucunun cömertliğinin karşısına görev olarak çıkarıp okuyucunun takdirine bırakmaktır."

NGA: Eşinizin görevi nedeniyle çok seyahat etmişsiniz. Bir yandan toplumun içinde gözlemler yaparken bir yandan da okumalarınızla epey birikime sahip olmuşsunuz. Buna karşın "Bomboş bir yol gibisin. Bir de kendini karşılayacaksın ha!" (Karanlık 'Sığ'mıyor Geceye, s.267) diyorsunuz. Bu kendini karşılayamama durumunu nasıl ifade edersiniz? **FK:** Kendini karşılama ya da karşılayamama konusunu hep önemsedim. Kendini karşıladığına inanlara

şaşkınlıkla baktım. Olmak istedikleri kişiyle aralarındaki uçurumu nasıl aştıklarını anlayamazdım. Yıllar, yıllar boyu hep kendimi karşılayamayacağıma inanmıştım. Çünkü ne yapsam, başarılı ya da başarısız; hiçbirini yetmez, hiçbiriniyle doyuma ulaşamaz, bir eksik büyüdükçe büyürdü içimde. Ama şimdi, bu soruyu yanıtlarken birdenbire ayırdına varıverdim ki artık ne olmak istediğim kişi ne de uçurum kalmış ortada. Ancak karşılayacağım kendim nerede, kişiliğimin beni bıraktığı hiçliğin neresinde? Hiçlik, benim ulaşmak istediğim yerdi belki de. Öte yandan kendimi bildim bileli hep canım sıkılmıştır benim. Sanki o can sıkıntılarıyla birlikte doğmuştum. Evde sıkılır, derslerde sıkılır, teneffüslerde sıkılır, kurtulmak için de okul idaresinin yaramazlık saydığı şaklabanlıklar yapar, bütün sınıfı güldürürdüm. Yetişkinliğimde de değişmedi bu durum. Her yana taşıdığım can sıkıntısı, beni birtakım aykırılıklar yapmaya götürürdü. İlk kitabımın adını boşuna “Canım Sıkılıyor” koymamıştım. Defterlerimin sayfalarını, kıyısını köşesini bu iki sözcükle doldurduğum koca bir yaşam gerilerde kalmış. Eve kapandığımdan bu yana yani yıllar sonrakilerde (bir yere gitmem gerektiği zamanlardaki sıkıntıları saymazsak) canım sürekli sıkılmıyor artık. Sanırım sorunum kendimle birlikte başkalarıymış galiba. Eugène Ionesco’nun “Yalnız Adam”ının, Yusuf Atılgan’ın “Aylak Adam”ının ve Oğuz Atay’ın “Tutunamayanlar”ının kahramanı Selim Işık’ın “ben ve başkaları” olgusunu vurgulayışları gibi... Bir köşeye çekilmek özlemimi öteleyip duruyordum. Salgınla birlikte gelen yasaklarla evlere çekilmek zorunda kaldığımız 1 Nisan 2020 tarihinde günlüğüme şunları yazmışım; “Nisan bir şakası gibi geldi COVID-19 virüsü; yıllardır ardında koştuğun yalnızlığın en koyusunu, en derinini getirdi sana. Artık ne çağrılacağın bir etkinlik ne de evine gelecek birileri var. Tozundan, kirinden arındı, kimliklerini attı üstünden, parıl parıl parlıyor yalnızlığın.” Bu yalıtılışla birlikte birdenbire kendimi rahatlamış, bir yükten kurtulmuş gibi duyumsamıştım. İşte böylece, o gün bu gündür, parıldayan yalnızlığımın loş ışığının altında, çok geç bulduğum erinçle yaşıyorum.

NGA: Cioran’a göre “Sıkıntı, kendi kendine yarılan zamanın içimizdeki yansısidir, boşluğun açığa çıkmasıdır, hayatı destekleyen -ya da icat eden- o sayıklamanın kurumasıdır” (“Çürümenin Kitabı”, 1949, s.17). “Canım Sıkılıyor” ve “Karanlık Sığmıyor Gece” adlı yapıtlarınızda da dile getirdiğiniz can sıkıntısıyla bir ilgisi var mı, bu ifadenin? “Bir köşe kapmacada kendinizi arayışınızı” açıklar mısınız okurlara? Sizce her şey “kötü biten bir aşk gibi” mi? Neden “daha uzağa gitmiyor sokağımız?”

FK: Evet, Cioran’ın can sıkıntısına yaklaşımının bir yansıması gibi yaşıyorum. Belki de can sıkıntısının sürüklediği, yaşamı destekleyen sayıklamaların kuruması sonucu bu denli geç kalmışımdır, yapmak istediklerime. Nasıl kendisiyle köşe kapmaca oynamaz ki böyle bir insan? Bir yanda can sıkıntısıyla bütünleşmiştir, öte yanda bir şeyler yaparak, ondan

kurtulabilmek umuduyla, yaşamın içine doğru canla başla yürürken kendisi bir ağacın arkasına gizlenip onu gözlemektedir kesinlikle. Bence yapıp ettiklerini sürekli eksik, yetersiz bulan kişi, kötü biten aşkın tam da kendisidir zaten. Bir zamanlar uzağa gidemeyeceğine inandığım yol da sokak da şimdilerde kaybolmuş gibi. En iyisi bu soruyu 2012 yılında yazdığım “Bir Yolun Uzağı” adlı şiirimin son kıtasıyla sonlandırayım; “Ötesi yoktu/ çok şey olmakla/ hiçbir şey olamamanın/ artık ne ise o değildi/ yakınlığı yolun uzağı/ belirsiz bir siste/ bir eli yıldızlarda/ bir eli gayyada kaldı.”

NGA:“Anlatırsam Belki Geçer” adlı kitabınıza yazdığı önsözde şair, yazar Gültekin Emre: “...Tek başına taşıyamayız onca baskıyı, zulmü, acıyı. O halde paylaşalım neyimiz varsa... Anlat ne biliyorsan ne yaşıyorsan ne yaşadıysan!” diye sesleniyor size. Anlattığınız karanlık ve zor süreç devam ediyor mu, aydınların bilinç parçalanmaları sürüyor mu, toplumsal çürümenin rengigiderek koyulaşıyor mu, sizce? Eğer öyleyse, bir sanatçı ya da yazar olarak “rüyalarımıza ihanet etmemek” için nasıl bir tutum almalıyız?

FK:“Bir dokun bin âh işit kâse-i fağfurdan” (Mustafa Ali Efendi’ye ait bir beyitten) derdi babam, karmaşık ve çetrefilli bir sorun karşısında. Çünkü ne yana baksak, neye dokunsak, nağmesi bozulmuş binlerce ses duyar olduk. İslam potası içinde bir politik kültür çöküntüsü ve büyük bir yalan ortamında yaşıyoruz. Evrim kavramını, felsefe derslerini müfredattan çıkararak matematiği sadeleştirmek adıyla küçülterek gençlerimizin, çocuklarımızın yüzünü Osmanlı’ya çevirmeğe çalışmak nasıl bir öngörüdür? Anlamak olası değil. Mülakatlar nedeniyle atanamayan, hakları için çırpınan öğretmenler bir yanda dururlarken imamları okullara sokmak neyin nesidir? Arapça merakı Osmanlı’nın bile önünü kesmişken, medreselerde on üç yıl okuyup Arapça meramını anlatamayan gençler gibi şimdilerde de dört işlemi yapamayan, problem çözemeyen, söylemek istediklerini kem küm ederek anlatan, kavramsal düşünceyi bilmeyen çocuklar yetiştiriyoruz. Öğretime politikanın ve ilkel içgüdülerin karıştığı bir ortamda sistem de yozlaşıyor ne yazık ki. Osmanlı Devleti’nin öngörü içeren tek kararı, ordunun erken başlayan Avrupa eğitimi ve bu eğitimin sonucu Kurtuluş Savaşı ile vatani kurtaran Mustafa Kemal gibi dahi generallerin yetişmesidir. Evet, sevgili Nuray, senin de gördüğün gibi karanlık ve zor süreç giderek daha da karararak sürüyor. Ülkenin getirildiği bu dönemde, hâlâ bilinç parçalanması yaşayan kişilere ne yazık ki ben “aydın” diyemiyorum. Ayağımızın altındaki karanlık uçurum, toplum dokusunun onulmaz cehaletiyle derinleşirken hızla körleşip çürüyor. Parasal sıkıntılarla üniversiteleri bırakan, yine aynı nedenlerle sinemaya, tiyatroya gidemeyen gençlerle kültürel fakirleşme yaşarken yetişmiş beyinlerimizi de yanlış politikalarla başka ülkelere kaptırıyoruz. Eğer bir toplumu “korku ve kaygı” yönetiyorsa bireyler ve hiçbir kurum bunun dışında kalamaz gibi görünüyor.

Yani insanlar sürekli olarak işsiz, aç, evsiz kalma, çocuklarına bakamama korkusu ve kaygısıyla yaşıyorlarsa toplumun dinsel inançlara, milliyetçilik duygularına yönelmesi de şaşırtıcı değildir. İnsanlar böyle durumlarda kendilerine benzer kişilerle “güvenli duygu adacıkları” oluşturmak isterler ve soluğu çoğunlukla tarikatlar gibi topluluklarda almaya zorlanırlar adeta. Giderek “korku ve kaygı” yönetiminde egemenlik halkın elinde olmadığı gibi devletin, siyasal iktidarın elinde de değildir. Artık iktidar gücü, “korku ve kaygı” yaratan her türlü güç gruplarının eline geçmiştir, ülkemizde yaşandığı gibi. Bana gelince; ben umutsuzluğun yanı başına çömelmiş, başımı ona dayamış; bir mitingden öbürüne, Silivri mahkemelerinden Çağlayan Adliyesine koşuşturmalarımı düşünüyor, “Hepsi bu günlere varmak için miydi? diye düşünmeden edemiyorum. Yine de her şeyin ayırında olan gençlere tüm olumsuz koşullara karşın güveniyor, canla başla enseyi karartmadan direneceklerine inanmak istiyorum.

NGA: “İğrenç bir eşitsizliğin çarkında/ hasta, sarsak, sanal çağ” diyorsunuz, “Düşüm ve Ötesi” adlı öykünüzde “Hoş geldin karanfil gülüşlü Düşüm!” diye seslendiğiniz torununuz Lena’ya, Düşlediğiniz uygarlığı ana damarlarıyla okurlara yansıtabilir misiniz?

FK: Düşlediğim uygarlığın ana damarları tıkanmış, kılcal damarlar da artık ana damarları besleyemeyecek denli işlevsiz kalmış görünüyor şimdilerde. Ülkenin her katmanında yozlaşma derinleşir, bir zamanlar Atatürk liderliğinde bizi güçlü kılan Cumhuriyet ilkeleri, demokratik, laik, hukuk devleti sistemi ve bilimsel eğitim aşındırılmaya çalışılır; din, hukuksiyasete alet edilir, rant hesabında olup mafya düzeninden yana olanlar çoğalırken hangi ana damardan söz edebilirim ki sevgili Nuray? İşçinin, emeklinin emeğinin yok sayılmadığı, hele zenginlerle fakirlerin arasında giderek derinleşen uçurumun kaybolduğu, kısacası bugün ülkemizde yaşanan her olgunun karşınının yaşandığı, aydınlık beyinlerin öncülüğünde parıldayan bir ülke isterim doğal olarak!

NGA: Yanıtlarınız için çok teşekkür ederim. Sevgiyle kalın.

FK: Sevgili Nuray Gök Aksamaz, kendimi açıklamama olanak veren bu değerli soruların için ben de teşekkür derim. Sevgiyle, güzelliklerle kal.

Fransız yazarı Jules Barbey D'Aurevilly'nin Victor Hugo'nun Sefiller romanının eleştirisi

HÜSEYİN İHSAN DİNÇ

J. Barbey D'Aurevilly Victor Hugo'nun çağdaşı, bir Fransız Katolik yazardır. D'Aurevilly Türk okurunun yabancıları olduğu bir yazar değildir.

Onun “ Şeytani Öyküler”i Can yayınları tarafından yayınlanmıştır ve Türk okurları tarafından beğeniyle okunmuştur. D'Aurevilly'nin romanlarında ve öykülerindeki konuları Fransız yüksek burjuvazisinin ve soylularının skandallarla dolu aşk yaşantılarıdır.

D'Aurevilly'nin eleştirileri çelişkilerle doludur ve fazla şiddet içermektedir. Özgün ve bilimsel olmak gibi iddiaları vardır. Ancak D'Aurevilly Victor Hugo'ya karşı fazla düşmanlık içinde olmasından dolayı Hugo'ya saldırırken adeta kendi sonunu da hazırlamıştır. D'Aurevilly Hugo'nun aynadaki kötü bir yansıması olmuştur. Bir büyük edebiyatçının diğer bir büyük edebiyatçıyı eleştirmesi edebiyat okurlarına inandırıcı gelmemiş ve geçerliliğini yitirmiştir.

1862'de Hugo'nun Sefiller romanı yayınlanır. Eski, geleneksel dünyaya bağlı yazarlar kitabı “iğrenç, komik, dehşet verici” bulurlar. Edebiyat alanında adeta bir iç savaş yaşanır. Paris'in duvarlarına Sefiller'i eleştirmek için bir kitap yazan D'Aurevilly'nin adı “ Aptal Barbey D'Aurevilly” diye yazılır. Fransız genç edebiyatçılar Hugo'nun yanında yer alırlar. D'Aurevilly onları Hugo'nun “ Memlukları” diye küçümser.

D'Aurevilly Sefiller'i eleştirmekle büyük bir edebi rezilliği eleştirdiğini yazar. Sefiller'in basılması bile kötü bir eylemdir. Kitap “zamanının en tehlikeli kitabıdır.” Amacı bütün toplumsal kurumları havaya uçurmaktır. Top tüfekten daha güçlü silahlar vardır, bunlar gözyaşlarıdır. Gözyaşları ile dağlar eritilmek istenmektedir. Toplum gözyaşlarından oluşan selde boğulmalıdır.

V. Hugo'nun romanı topluma ve insan zekâsına karşı işlenmiş bir cinayettir.

Hugo'nun etkilemek istediği kişiler kadınlar ve delikanlılardır. D'Aurevilly Victor Hugo'nun okurlarını alaycı şekilde küçümser. Bunu o kadar küstahça yapar ki eleştirilerinin yanlışlığı apaçık ortaya çıkar.

Sefiller romanının ilk iki cildinin üç yüz sayfası boştur, Waterloo savaşı hakkında 126 sayfa, manastırlar hakkında 80 sayfa vardır. Bu sayfalar çıkartıldığında geriye sadece Cosette'in romanı kalır.

Kitabın firar bölümleri Stendal'ın “ Parma Manastırı'ndan alınma gibidir.

Cosette'in annesi çalıştığı manifaturadan atılır. Atılması için hiçbir gerekçe yoktur. Aynı kadın kızı Cosette'i doyurmak için saçlarını ve dişlerini satar. Bu durum gereksiz bir abartmadır. Her şey ilerde Jean Valjean'in Cosette'in manevi babası olması için tasarlanmıştır.

Jean Valjean'ın firarı da ilginçtir. İki gemi bordalarından birbirine yanaşır, Jean Valjean aradan denize atlar, gemiler de onu ezmek için çaba sarfederler.

Deniz kazasından sonra aynı Jean Valjean üstünde şık bir ceket, cebi para dolu olarak Cosette'i yanında kaldığı aileden almağa gider.

Jean Valjean'ın peşini bırakmayan polis müfettişi Javert Victor Hugo'nun roman boyunca savunduğu görüşlere çok ters bir karakterdir, soyut bir adalet anlayışı ile hareket eder, ortalıkta başka hiçbir suçlu yokmuş gibi Jean Valjean'ın peşini bırakmaz.

Victor Hugo zamanın ruhuna uygun bir roman yazmıştır, romanı önceki eserleri gibi yazsaydı Cosette'in sevgilisi Marius Kartaca imparatorluğunun yıkıntıları arasında dolaşır, oysa Marius burada Cosette'in ve sokak çatışmalarının yıkıntılarının altında kalmıştır.

Bu arada Marius ile Cosette'in arasına girebilecek herkes romanda ölür, Jean Valjean bile esirgenmez.

D'Aurevilly'nin Sefiller eleştirisi romanın olay örgüsü göz önüne alındığında doğrudur ancak romanın edebi değeri bu tarz eleştirileri fazlası ile aşmıştır. Alexandre Dumas'nın Monte Cristo Kontu romanında benzer mantıksızlıklar vurgulanmış ancak romanın edebi değeri bu mantıksızlıkları aşmıştır.

Hiç kimse bu romanları okurken bunların içerisindeki mantıksızlıklardan olumsuz anlamda etkilenmemiştir.

Büyük edebi eserleri yıkıcı şekilde eleştirmek eleştirmenin de edebi kariyerine son verebilir.

D'Aurevilly bu eleştirileri yüzünden alay konusu olmuş, duvarlara adı yazılmıştır. Talihsiz bir Victor Hugo eleştirmeni olmuştur. Oysa o da, Hugo gibi olmasa bile, iyi bir ahlakçı yazardır. Fransız yüksek sosyetesinin ahlak dışı yaşantısını çarpıcı şekilde ortaya sermiştir. Kendi ilgi alanında önemli bir yazar olarak Fransız edebiyatına girmiştir.

Kaynakça

Marie Catherine Huet Brichart Lapolemique et ses paradoxes: Barbey et Les Misérables

Victor Hugo Sefiller Türkiye İş Bankası yayınları 2015

“KELEBEKLER KANAT ÇIRPINCA” (*)**Hasan Akarsu**

Mustafa Önsel, Zonguldak doğumlu olup Silahlı Kuvvetlerde 27 yıl çalışır. 2002’de Kara Harp Akademisini, 2004’te Silahlı Kuvvetler Akademisini bitirir. Terör bölgesinde görev yapar. Balyoz Davası’ndan cezaevine atılır. Yeniden yargılanıp beraat eder. Anılarının yer aldığı yedi kitabına bir yenisi eklenir: Kelebekler Kanat Çırpınca. Yazar bu kitabında iki ünlü askerin yaşamöyküsünü anlatır. Birisi Engin Çırakoğlu, diğeri de Abdurrahman Bakır’dır. Mustafa Kemal’in Ulusal kurtuluş Savaşı’yla, Cumhuriyeti kurmasıyla bir mucizeyi gerçekleştirdiğini anımsatarak demokrasinin yerleşmesi için devrimler yaptığını da vurgular.

Engin Çırakoğlu

Engin’in babası emekli astsubaydır ve Trabzon’da bir dükkân açar. Engin lisede okurken 1976’da astsubay okuluna yönlendirilir. Sınavı kazanıp Astsubay Hazırlama Okulu’na gider. Mamak Muhabere Okulunu birincilikle bitirir. Babası onu komşu kızı Zeynep’le evlendirir. Fetöcü Yamanlar Koleji 1982’de İzmir’de açılır. Engin 1982’de Yüksekova’ya, 1984’te de İstanbul’a atanır. 1990’da sınavla subaylığa geçer ve teröre duyarlı bölgede çalışır. ABD baskısını görür. Van’da Çetin Doğan ve Kemal Yılmaz Paşalarla çalışır. Irak’ın kuzeyine harekâta katılır. 2013’te PKK oralarda üstünlük sağlar. Yazar, Çetin Doğan’la Balyoz Kumpasında yargılanır.

Albay Erdal Özkan, Ergün Özkan’la cezaevinde tanışan yazarın hakemlik anıları da vardır. Maçı yönetmek için Van’a gider. 1983’te kaçırdığı uçak düşer, kurtulan olmaz. UEFA, Fransa’da maç yönetmek için görevlendirir, Paris’e gider. Fetö, maçın kitleleri etkilediğini görünce futbola, oyunculara da el atınca asker hakemleri seçip uzaklaştırır, yerlerine kendi hakemlerini görevlendirir. Galatasaray takımındaki Hakan Şükür buna en iyi örnektir. 2011’de Fenerbahçe Kulübüne operasyon da unutulmamalıdır. Engin, 2012’de Fetö davasından hapistedir. 2014’te çıkabilir. 15 Temmuz 2016 sonrasında yapılan değişikliklerle ilk kez astsubaylıktan subaylığa geçen bir asker olarak generalliğe yükselir.

Abdurrahman Bakır

Doktor Subay, Beyin Cerrahisi olan Bakır’ın da ilginç bir yaşamöyküsüne tanık oluruz bu kitapta. Adıyaman dağ köyü Şemikan doğumlu Bakır, ailesinin kente göçmesiyle ilkokula başlar. Öğleye kadar annesinin yaptığı tatlıları satıp öğleden sonra okula giderek okur. Yatılı Bölge Okuluna sınavla girince yeni bir ortamda bulur kendini. Başarılı olur. Askeri okula girerek beşik kertmesi evliliğinden kurtulur. 30 Ağustos 1980’de astsubay olur. Başarılarıyla ilgi çeker. Kölan Paşa’nın desteğiyle kazandığı TIP Fakültesi’nde okur, 1986’da bitirir. Teğmen rütbesiyle subay olur. GATA Beyin Cerrahisi’ni kazanır. Tıp eğitimi için ABD’ye gider. Ona “Kelebekler Kanat Çırpınca” önü hep açıktır. ABD’den dönünce yükselmesi, doçentliği engellenir. İrtica ve bölücülükle ilgili şüpheliler arasına alınır. Ergenekon ve Balyoz Kumpaslarında iftiralar sürer. Beyin Cerrahisi olduğu halde veteriner doktorların görev yerine atanır. Kırk yıl çalıştıktan sonra TSK’dan istifa eder. Ankara Onkoloji Hastanesi’nde çalışır. Devlet malına sahip çıktığı için dışlanır. 2023’de Adıyaman’dan bağımsız aday olarak seçime girer, seçilmez. İyilik ettiklerinden kötülük görür.

Yazar Mustafa Önsel, iki askerin yaşamöyküsünden kesitler vererek yakın geçmişte yurdumuzda yaşanan olaylara tanıklık eder. Siyasal İslamcı Fetullahçı örgütün dini kullanıp devlete nasıl sızdığını olaylarla birlikte gösterir. 15 Temmuz 2016’da devleti darbeye ele geçirmeye çalıştığını ve başarılı olamadığını anımsatır.

(*) Kelebekler Kanat Çırpınca-Mustafa Önsel, İnceleme, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2024, 146 s.

Hasan Akarsu

Yazar Mustafa Sancar 1955 Şanlı Urfa-Siverek doğumludur. Daha önce altı romanı yayımlanan yazarın yeni romanı “Gölgeleri Kaldı” Siverek’teki bir köyün göç nedeniyle boşaltılmasının acıklı öyküsünü yansıtır. Olayları etkileyici doğa betimlemeleriyle anlatırken ilgi çeker. Otuz haneli köyde kalan altı haneden özellikle Yakup ile Şefika’nın ailesine yer verir. Oğulları Cihan, kızları Dilhan kente göç edip yuvalarını kurar ve çalışırlar. Çocuklardan Eşref okurken Meriç Nehri’nden yüzerek kaçmaya çalışır ve boğularak ölür, cenazesi köye getirilir. Ailesi oğullarının ölümüne mi üzülün, sorguya çekilmelerine mi? Annesi, babası yıllarca mezarı başına gidip dua eder. Oğul acısını unutamaz. Dilhan’la evlenen Nezir, kentte inşaatlarda çalışır, Cihan sıvacılık yapar. Köyle bağları kopar. Köyün bağları bahçeleri bakımsızlıktan kurur. Yakup, ölen babası Bilal’in başına gelenleri anımsar. Temindar Ağa’nın sürüsünün bağı talan ettiğini, haklarını alamadıklarını, sonunda Bilal’in, ağanın üç adamını öldürüp dağa çıktığını unutamaz. Gözü dağlarda kalır Yakup’un.

Romanda olaylar 1970’li yıllarda geçer. Boşalmış köye arada bir postacı İsmet’in arabası uğrar, mektup ve haber alırlar. Seyit Ömer’le Gülfidan’ın oğullarının darda olduğunu öğrenince köyde kalanlar neleri varsa verip onları İstanbul’a uğurlar. Köyde yüz yaşlarında olan Piro Emine’yle Yakup ve eşi Şefika kalır. Birbirlerine destek olurlar. Karlı kışta Piro Emine’yi de evlerine alıp birlikte yaşarlar. Köpeklerle, eşiğe, tavuklara, kazlara bakarlar. Postacıya yumurta satıp geçinmeye çalışırlar. Terk edilen evleri havalandırıp ayakta kalmasını sağlarlar. Karlı kışta evlerine kaçak iki genç sığınır. Gülsün ile sevgilisi Süryani genç Ashur kaçarak evlenmek ister. Peşlerinde kızın kardeşleri ve onu kendine eş yapak isteyen amcası Mikail vardır. Gülsün hamiledir. İki gence sahip çıkıp doyururlar, yatırır. Üç silahlı adam evi basıp onları alır. Ashur’a işkence edip ölüsünü bırakırlar. Kurtların parçaladığı cesedi günler sonra ortaya çıkar, kimliği belirsizdir. Bu sırada Gülsün, gerdek gecesinde amcası Mikail’i öldürüp baba dostuna sığınır. O da kızı karakola teslim eder. Jandarma olayı araştırır, cesedin kimliğini saptar. Mahkemeye Yakup ile Şefika da götürülür tanık olarak. Görevliler köyde olay yerinde keşif de yaparlar. Köydeki damlardan da eski olduğunu söyleyen Piro Emine, boşalan köyüne üzülür:”... *Şefika’nın Yakup’umun dediği gibi, gidenlerin bize ancak acıları bir de gölgeleri kaldı. Kim niye gelecek buraya, kayaların arasında harabeye dönmüş damları kim ne yapsın?*” (s.80) der. Gülsün’ün çeyiz torbasına, Ashur’un sarı ayakkabılarına bakıp üzülürler.

Yüreği olmayan bir yaşam

Gülsün’e yardım etmek isteyen Piro Emine, sakladığı parasını, küpelerini ona armağan verir. Bebeği kız olursa ona takmasını, hapisten çıkınca da köye gelip yerleşmesini ister. Üç yaşlı, köyde baharı bekler. Yüreği olmayan bir yaşamdır yaşadıkları. Damlar çöker, bakımlarına yetişemezler. Eşyaları kurtarmaya çalışırlar vb. Piro Emine’nin torunu Selahattin Eyüp gelip onu da yanında götürünce Yakup ile Şefika “büyük yalnızlıkta” kalıp yüz yıllık ayrılığı yaşarlar. Evlerin gaz lambalarını akşamdan yakıp yatarken söndürürler, köye yaşam vermeye çalışır, eski günleri yaşatmak isterler. “Gurbetler, gitmeler uzak olsun” diyerek yakınır. Mezarlık ziyaretleri, bağ-bahçe gezinmeleriyle avunurlar. “Kimsesiz yalnızlıkta” yaşarken Şefika, evlerdeki bezlere, zıbınlara ot doldurup komşularına benzetir, onları unutmamaya çalışır. Yakup daköyden göçenlerin öykülerini anımsayıp anlatır. Memedşah’ın öyküsü ilginçtir. Ailesine saldıran üç eşkiyadan ikisini uçuruma atıp kurtulur, birisi kaçır. Onlardan kalan altınları alır. Kaçan eşkiyadan kurtulmak için de kente göç eder ailesiyle. Yakup ile Şefika gittikçe akıllarını yitirirler. Güz olunca köye bir minibüs gelir. İçinden Cihan, Dilhan ve eşleri çocuklarıyla inerler. Yakup ile Şefika yalınayak halay çekerken gelenleri tanımazlar. Çocuklar da anne ve babalarının akıllarını yitirdiğini anlarlar.

Yazar Mustafa Sancar, “Gölgeleri Kaldı” romanında yaşam koşullarının zorlamasıyla, devletin ilgisizliğiyle boşalan köylerdeki acıklı durumu, köyünü yaşatmak isteyen yaşlıların savaşımları, direncini, umutlarını, yalın ve akıcı bir dille yansıtır.

(*) Gölgeleri Kaldı-Mustafa Sancar, Roman, Vivo Yayınevi, 2023, 200 s.

ŞAKİR PAŞA AİLESİ'NİN ÜYESİ, CEVAT ŞAKİR KABAAĞAÇLI'NIN
(HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN) YEĞENİ, ÜLKEMİZDE ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATININ ÖNCÜSÜ
FÜREYA (KORAL) 2 Haziran 1910 / 25 Ağustos 1997

YIMAZ ÇONGAR

“Benim hayatım romandır” Bu tümceyi özellikle yaşlı kişilerden sık sık duyarız. Kuşkusuz her kişinin yaşamı, kendine göre ilginç olabilir ama bu nitelik, roman olmasına yetmez. Bir yazının öykü, roman ve benzeri olabilmesi için, belirli yazınsal kurallara uyması gerekir. Örneğin Füreya'nın yaşamı, eğer bu kurallara uyulup yazılırsa, tam bir biyografik roman olacak niteliktedir.

Füreya, soylu bir aileden gelmektedir. Paşaların egemen olduğu köklü bir Osmanlı ailesi. Cevat Paşa (1851 - 1900), İkinci Abdülhamit zamanında başbakanlığa (sadrazamlığa) dek yükselmiş, kardeşi Şakir Paşa'yı da bir ara (1855 - 1914) yanına yardımcı (yaver) olarak almıştır.

Tüm aile kışın Nişantaşı'nda, yazın Büyükkada'da konaklarda köşklerde, dadılarla, uşaklarla, piyanolu, Fransızca'lı görkemli bir yaşam sürmektedir. Her çıkışın bir inişi olduğu gibi, Cevat Paşa'da bir süre sonra gözden düşer. Şam'a atanarak merkezden uzaklaştırılır. Orada vereme yakalanır. İstanbul'a dönse de iki gün sonra ölür. Aile sıkıntı içine düşer. Politik bunalımlar, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle o denli yoksulluğa itilirler ki, Füreya, adadaki köşkte soğukta geçirdikleri kış günlerini, pençeli ayakkabılarını, yamalı giysilerini, yıllar sonra bile anımsar.

Cevat Şakir Kabaağaçlı (1890Girit – 1973 İzmir),(Füreya'nın dayısı), Şakir Paşa'nın baba sözü dinlemeyen yaramaz oğludur. Afyon'da Kabaağaç köyündeki çiftliklerinde, baba ile oğulun arasında geçen, uygunsuz bir konuda tartışma sonucu, 1914 yılında,babasını öldürmesi, 14 yıl hapisle cezalandırılıp, verem olması nedeniyle 7 yıl yatması, özgür kaldığı yıllarda İstanbul'da çeşitli gazetelerde, dergilerde öyküler yazması, karikatürler, kapak resimleri yapması, 1925 yılına gelindiğinde, yani 35 yaşında iken Resimli Haft||a Dergisi'nde yazdığı “Hapishanede İdama Mahkum Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Gider_ler?” adlı bir öyküde işlediği konu nedeniyle başının derde girmesi, İstiklal Mahkemesi'nin kararıyla Bodrum'a sürgün edilmesi ve orada, doğanın kucağında, Mavi Yolculuklarla geçen,dörtte bir yüzyıla yakın yaşam, yöre halkının kalbine girmesi, Bodrum'u cennete çevirmesi...

Cevat ŞakirKabaağaçlı'nın beş kardeşi vardır, Aliye Berger, Fahrinisa Zeyd, Ayşe Erner, Suat Şakir Kabaağaç, Hakkiye Koral. Hakkiye Füreya'nın annesidir. Doğal olarak dayısı da Cevat Şakir.

Füreya'nın babası albay Emin (emekli Korgeneral Emin Koral, 1881-1959, Kurtuluş Savaşı'nda, Büyük Taarruz'da 1nci Ordu Kurmay Başkanı) Atatürk'ün yakın silah arkadaşıdır, sonradan araya kırgınlıklar girer. Füreya'nın çocukluk anıları arasında Atatürk çok özel bir yer tutar. Dokuz yaşındayken ona evinde meze hazırlar. Aşkı tanımlamayı bilmez ama o büyük adamın ışıklı mavi gözlerine, delici bakışlarına aşık olur.

2 Haziran 1910 günü İstanbul Büyükkada'da doğan Füreya, gençlik yıllarında Notre Dame de Sion Kız Lisesi'nde eğitim görür ve mezun olur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde öğrenimini sürdürür, bu arada ünlü Macar keman sanatçısı Charles Berger'den keman dersleri alır. Bu keman virtüözü daha sonra teyzesi Aliye ile evlenecektir.

Füreya ilk evliliğini,20 yaşında iken, Bursalı varsıl ve yakışıklı, çiftlik sahibi olan Selâhattin Karacabey ile yapar. Bu evlilik iki yıl sürer (1930-1932). Başlangıçta cinsellik ön

plana çıkmış, sonradan içki, dayak başlamış, çocuk düşürme ve ölümlerden dönmeyle evlilik sona ermiştir.

İkinci ve son eşi, Kurtuluş Savaşı kahramanı Kılıç Ali'dir (1885 - 1971), asıl adı, Asaf Emrullah'tır, Beşiktaş'ta Kılıç Ali mahallesinde oturduklarından ona bu lakabı Mustafa Kemal takmıştır. Füreya, onunla Yalova'da bir çay bahçesinde Atatürk'ün masasında tanışmış, Conk Bayırı kahramanı Nuri Conker' in aracılığıyla evlenmişler, yıl 1935, Füreya 25 yaşında, Kılıç Ali ondan 25 yaş büyük. Önceki eşinden Faruk, Gündüz, (ünlü Galatasaray'lı futbolcu Baba Gündüz), Altemur (politikacı Altemur Kılıç) ve Keskin adlarında dört oğlu olan Kılıç Ali, Sivas'ta Atatürk'le ilk karşılaşmalarında ona bağlılığını kanıtlamak için yanan gaz lambasının şişesini çıplak eliyle tutmuştur.

Atatürk'ün ölümüne dek Ankara'da yaşarlar. O günler,Füreya'nın her zaman kalbindedir. Akşamları Ankara Palas'ta, Çankaya köşkünde, gece yarısına dek süren içkili sofralarda Atatürk herkese sorular sorar. O yıllarda konu çoğunlukla Türklerin kökeni, Türk Dili ve Dil Kurultay'ının çalışma ilkeleridir. Sofrada her zaman hazır olan kişiler Salih Bozok, Cevat Abbas, Nuri Conker, Hikmet Bayur, Yakup Kadri, Şükrü Kaya, Afet İnan, Hasan Rıza Soyak, Kılıç Ali ve onların yanında da Füreya. Aynı sofralar yaz aylarında İstanbul'da, Florya'da hazırlanır.

Daha sonra, Savarona yatı alınır. Ardından Atatürk'ün sayrılı günleri başlar. Sonunda tüm yurdu acıya boğan ölümü, 10 Kasım 1938.

Füreya'nın çocukluk ve gençlik yaşamında gerek babasından duydukları, gerekse Atatürk'ün sofrasında öğrendikleri çok ilginçtir, örneğin Samsun'a gitmeden önce Mustafa Kemal'in Sultan Vahdettin'le Yıldız Saray'ndaki konuşmaları, Şeyh Sait Ayaklanması başladığında, Atatürk'ün bu olay üzerine, başbakanlık için Fethi Okyar'ı değiştirip yerine İsmet İnönü'yü yeğlemesi, İzmir Suikastı sırasında Kâzım Karabekir'in tutuklanması, Kılıç Ali ile İsmet İnönü'nün dargınlığı ve benzerleri.

Füreya çevresinden (özellikle kocası Kılıç Ali'den) öğrendiklerini anlatırken, şu garip rastlantıyı da ekler: “ İstiklal Mahkemelerinin, idam cezasıyla yargılayıp darağacına gönderdiği Maliye Nazırı Cavit Bey'in, oğlu Şiar Yalçın ile kararda imzası bulunan mahkeme başkanlarından Kılıç Ali'nin, oğlu Altemur Kılıç, Robert Kolej'de aynı yatakhaneyi paylaşmışlar ve dost olmuşlardır.”

Atatürk'ün ölümünden sonra, Füreya eşiyle İstanbul'a taşınırlar. Kılıç Ali,büyük olayın şokunu üzerinden atamaz. İnönü'ye dargındır, yalnızlığı yeğler. Demokrat Parti'nin kurulduğu günler Kılıç Ali artık dostlarını bulmuştur. Refik Koraltan, Fuat Köprülü, ve benzerleriyle poker partilerine gider.

Füreya'nın teyzesi Fahrünisa Zeyd (1901-1991) ressamdır. Empresyonist ve klasik özelliklerde yapıtları vardır. Aslında Halikarnas Balıkcısı başta olmak üzere tüm aile kişileri güzel sanatlara karşı yeteneklidir. Diğer teyzesi Aliye Berger'de gravür sanatçısıdır.(1903 - 1974) Ailede damat olan İzzet Melih Devrim (1887 - 1966) Fahrünisa'nın ilk eşi ve zamanın ünlü romancısıdır. Aliye'nin eşi olan Charles Berger'de dünyaca tanınmış keman virtüözüdür.

Fahrünisa, İzzet Melih'ten ayrılırve Emir Zeid ile evlenir, o bir prenestir artık.

1945 sonbaharında 35 yaşında olan Füreya, Fahrünisa'nın resim sergisinden döndüğü akşam ateşi yükselir. Grip olduğunu sanır ama, doktorlar “verem” der. Bu hastalık artık onun en can sıkıcı arkadaşı olacak, birkaç yıl sonra geçireceği bir operasyondan sonrabir buçuk akciğerli olarak yaşayacaktır.

Füreyâ'nın İsviçre'nin Leysen kentinde, tedavi için gittiği sanatoryumda çok sıkıntılı günler geçirir. Öyle günlerin birinde Londra'dan teyzesi Fahrünisa, Aliye ile avuç içinde şekil alabilen yumuşak plastiklerle birlikte seramikçiliğe ait materyaller gönderir. O gece on ikiye dek oynar onlarla. Süsler yapar, yemeğini bile unuttur. Seramikçiliğe ilk adımını o gece atar. Daha sonra bu işi toprak ve suyla sürdürecektir, ellerinde killerin, çamurların serinliğini duyumsayacak, ıslanan elleri fırının karşısında kuruyacaktır. O, seramik sanatına gönül vermiştir artık.

Paris'te ünlü seramik ustası Georges Serre'nin atölyesinde çalışır.

İlk seramik ve taş baskı sergisini 1951'de Paris'te M.A.I. Sanat Galerisi'nde açar. Eleştirmenler övgü yağdırırlar.

Aynı yıl İstanbul'a dönerken Paris'te yaptırdığı seramik fırını da beraberinde getirir. Yurda girerken gümrükçüler fırının ne işe yarayacağını anlayamazlar, onlara (Börek pişireceğim." der.Evi sanat dostlarıyla dolup taşmaktadır. Başlangıçta Göksu'da çömlekçilerin fırınlarında daha sonra Eczacıbaşı Fabrikası'nda çalışır.

1954 yılında dedesinden kalan Şakirpaşa Apartmanı'nda açtığı atölyede 20 yıl seramik sanatını geliştirerek sürdürür.

Eşi Kılıç Ali'yle artık zevkleri ayrı, çevresi ayrı hatta, yatakları ayrıdır. O sanatsever arkadaşlarıyla gönül bağı kurmuştur, onları evine toplar, güncel sanattan bahsederler. Bir gün Füreyâ, evine yetmişe yakın dostunu çağırınca, bu konularla hiç ilgisi olmayan hatta hoşlanmayan eşi ile aralarında büyük tartışma çıkar ve aileyi bir arada tutan son bağ da kopar, 19 yıllık evlilik sona erer, boşanırlar. Füreyâ kollarını açarak salonun ortasında bağırır: "Yaşasın özgürlük! Yaşasın özgürlük!"

Sonraki yıllarında sanatında doruğa yükselir. Picasso, Miro ve Chagal'ın Avrupa'da yaktığı seramik ateşini sürdürür. Hayranlarından oluşan bir halka, beyaz kuğunun çevresinde dönmektedir. Bu halkada bulunan Ayda Arel, Utarit İzgi, Mengü Ertel, Tüzüm Kızılcan, Eren Eyüboğlu, Sadi ve Müfide Çalık, Candeğer Furtun, Alev Ebüzziya, Lerzan Bengisu, Beril Anılmert, Ferit Edgü, Jale Yılmazbaşar, İlgi Adalan gibi genç sanatçılar ve sanat severler büyümlü gözlerle Füreyâ'yı izlerler.

Füreyâ'nın bir tutkusu da Sara'dır. Erkek kardeşiŞakir'in bu güzel kızını kendi canından bilip, evlat edinmek ister. Yasal olarak yapar da, fakat Sara'nın annesi Afife'nin bilgisi dışında. Bu durum, gelin görümcenin arasında zaten var olan kıskançlık ve geçimsizliği daha da artırır. Acaba onun çocuğunu çaldım mı? duygusu ölünceye dek Füreyâ'ya acı verir.

Bazı günler, Ahmet Hamdi Tanpınar'la, Ahmet Kutsi Tecer'le, Melih Cevdet Anday'la, Sabahattin Eyüboğlu'yla Cimcozlarla, Şakir Eczacıbaşı'yla, Kumkapı'da Kör Agop'un meyhanesine giderler. Kalamış'taki Todori'nin yerine giderlerse, Minâ Urgan'da katılır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, 1958 yılında onun için şöyle yazar:

"Daha ilk deneyimlerinden itibaren seramiği başka iklimlere taşımaya çalıştı. Bu sayede seramik eserlere bir işaretimizde piştikleri ateşin karşısında hizmetimize koşan uysal cariyeler olmaktan kurtuldu. Bu ateş kızları şimdi büyük bir resmin ve heykelin gururuyla bize geliyorlar. Tabak gibi, fincan gibi özel bir iş görenler bile bizimle bir sevgili nazıyla, edasıyla konuşuyorlar."

Yaz aylarında dayısı Cevat Şakir grubuyla Mavi Yolculuk'lara çıkarlar. Bu arada gönül işlerine de yer verir, fabrikatör Faruk Tanay'la zaman zaman birlikte olur.

1958 yılında Füreyâ 48 yaşındayken, Rockefeller Eğitim bursu ile Amerika'ya çağrılır. Oradan Meksika'ya geçer, Maya ve Aztek kültürlerini, yapıtlarını inceler.

1955'te, Cannes'da Uluslararası sergide Gümüş Madalya, 1962'de Prag'da yine Uluslararası Seramik Sergisi'nde Altın Madalya kazanır. 1967 yılında İstanbul'da Gümüş Madalya'ya, 1981'de Kültür Bakanlığı özel ödülüne layık görülür.

1960'ta, Marmara Oteli lobisindeki duvar panolar, 1966'da Harbiye'deki Ziraat Bankası'yla, Başak Sigorta arasındaki seksen metre karelik duvar süslemeleri, 3 yıl sonra Unkapanı Manifaturacılar Çarşısı'nın ve Sheraton Oteli'nin duvar panoları başlıca yapıtlarıdır. Bu çalışmalarında karolardan yansıyan göz kamaştırıcı renklerle, şekillerle bezenerek doruğa yükselen sanatıyla halkın ve eleştirmenlerin gözünde ölümsüzleşir.

1973 yılında Arif Paşa Apartmanı'na taşınır, oranın penceresinden gördüğü sıra evlerden birbirinin içine geçmiş seramik ev kompozisyonları üretir, adını "Mahalle" koyar. Bu çalışmasıyla Sedat Simavi Ödülü'nü kazanır artık seramiği bıraktığını açıklar, yıl 1986 dır ve 76 yaşındadır, kendi içine kapanır, evinden dışarı pek çıkmaz.

Fürey'a arada sırada sokağa çıktığında "Nereye gittiğini bilmeyen,boş gözlerle bakan acı ve umutsuzlukla kıvranan, ölü gibi dolaşan karanlık insanlarla karşılaştığını" söyler. Seramik yapıtlar üretmeyi bıraktığını açıklamasına karşın,esin perisi bu büyük yeteneğin peşini bırakmaz, böyle kişilerle ilgili figürler üzerinde çalışır ve "Yürüyen İnsanlar" adlı pişmiş toprak heykeltikler üretir. Tüm bu yapıtlar 1992'de Maçka Sanat Galerisi'nde "Kırkıncı Sanat Yılında Fürey'a Koral'a Saygı" adı altında sanat severlere sunulur.

Fürey'a'nın yurt içinde ve yurt dışında açtığı sergilerin sayısı 32 dir. Paris'teki Salon d'Octobre, Meksiko'da Modern Sanat Müzesi, Prag'ta Napstkovo Müzeum, Washington'da Smitshonian İnstitute ve Türkiye'nin çeşitli yerlerdeki sergileri bunların bazılarıdır.

Yaşlandıkça çevresiyle ilgisi azalır. Sokakta gördüğü, tanımadığı kişilerin yüzüne mutsuz, ölgün gözlerle bakar, onlardan çekinir, hatta korkar, hatta kaçır, hep yalnızlığı yeğler.

Bir Osmanlı Paşası'nın torunu, Kurtuluş Savaşı kahramanı bir Cumhuriyet generalinin kızı, yine Kurtuluş Savaşı kahramanı Kılıç Ali'nin eşi, Türk seramiğinin öncüsü ve devrinin sanat kraliçesi Fürey'a, son olarak yine Osmanoğlu Hastanesi'nde, penceresine konmayan kuşları ve Sara'yı bekler.....

Her ikisi de gelir, Sara ayrıldığında Fürey'a, kendi yalnızlığı içinde, mutlu bir yüzle mırıldanır:

"Merhaba ölüm!... Hoş geldin ölüm!...

Kitaplar "Onun mezarı Büyükkada'da" derse de "O aslında kalbimizde yatıyor!".

DUBLÖR**HİKMET KURTER**

Bu taraftan Beyefendi!.. Evet evet, bu taraftan... Aradığınız Salih benim. Birkaç adım daha attınız mı, tamam... Sonunda ulaştınız işte. Şimdi hoş geldiniz Beyim... Ooo, eliniz ne kadar da soğuk, dışarısı kim bilir nasıldır?.. Geleceğinizi bana bildirmişlerdi, ne zamandır yolunuzu gözlüyordum. Durun bakayım... Aman efendim aman, neden böyle zahmete girdiniz ki, eliniz boş gelmeyin diyen mi oldu size? Karşılık olarak bir de benim konukseverliğime bakın! Rahatça oturabileceğiniz bir yer bile gösteremiyorum. Ama buranın tıksık tıksık halini görüyorsunuz, kusuruma bakmazsınız artık.

Ne diyordum?.. Ha, evet... Ne zamandır yolunuzu gözlüyordum. Sanırım, benim hakkımda şöyle böyle bir bilgi sahibi olmuşsunuzdur. Yaptığım işten dolayı Dublör Salih derler bana. Evet, ben bir profesyonel dublörüm, hem de gerçek bir profesyonel.

Biliyor musunuz küçükken ressam olmak isterdim ben, o da başka bir konu ya zaten. Sözde İstanbul'a gelerek Akademi'nin Resim Bölümü'ne girecektim. Ama insan bir defa hayatın çarkına paçasını kaptırdı mı, kolay kolay iflah olmuyor, anlamsız koşuşturmalar ortasında ömrünü boş yere tüketiyor. Ressam olmak bana kismet değilmiş, elden ne gelir?

Liseyi bitirir bitirmez evlendim. Bir daha da okul yüzü görmedim. Adana'da tabelacılık yapmaya başladım. Çoluk çocuk bir de ana ile baba bütün ailenin yükü omuzlarımdaydı. Borç harç içinde zor zoruna geçinebiliyorduk. Sonra birdenbire kendimi bu işin içinde buldum. Aslını ararsanız, tabelacılığa göre kazancı pek de fena sayılmaz.

Resim tutkusu hiçbir zaman terk etmedi beni. Hatta giderek karasevdaya dönüştü. Tuvale dökemediğim düşlerimi, sevincimi, kederimi, yüreğimdeki renkleri

(40)

tabelalara taşıdım. Taşıdım da ne oldu sanki?.. Beni anlayan, beğenen biri mi çıktı? Yoo, hayır... Eğer bir Allahın kulu çıkıp da, “Yahu, senin bu yaptıkların gerçekten sanat eseri be usta!” deseydi ya da ne bileyim buna yakın bir şeyler söyleseydi, ben tabelacı olarak kalırdım.

Şimdiki halimi soracak olursanız, şöyle arz edeyim. Hani şarkıcı, müzisyen olmak arzusuyla yanıp tutuşanlar, treni kaçıncı işi plak, kaset biriktirmeye dökerler ya, işte benimki de öylesi... Hâlâ gazetelerden, dergilerden ünlü ressamların yaşam öykülerini, reproduksiyonlarını keser saklarım. Arada bir elime kâğıt kalem geçirdiğimde de arkadaşların portrelerini çizerim.

İnsan alışınca dublörlükten bile tat almaya başlıyor. Kılıktan kılığa girmek, farklı farklı insanları canlandırmak her zaman büyük bir haz verdi bana. Lisedeyken rol aldığım tiyatro oyunlarının hele hele bu oyunlar için yaptığım makyajların mesleğimde öylesine faydasını gördüm ki.

İlk işim... İlk işim bir işadamlarının dublörlüğüydü. İşadamları dediysem, öyle sıradan kıtıpiyos biri değil ha!.. Fabrika batırmakta kimsenin eline su dökemediği, hayali dışsatımdan ülkeye kazandırdığı dövizlerden ötürü liyakat madalyalarıyla ödüllendirilmiş, vergi iadesi rekortmeni, davetlerin, kokteyllerin değişmez siması, anlı şanlı bir işadamları... Tıpa tıp ona benzeyebileyim diye on, on beş kilo aldım. Makyajımı yaptım. İç cebimden çıkardığım bir Havana purosunu ucunu ısırıp attıktan sonra öyle bir içişim vardı ki, yerine geçtiğim kalantor, beni gördüğü an küçük dilini yutacak gibi oldu.

Hey gidi günler hey!.. Bir seferinde de yüksek bir bürokratin dublörü olmuştum. Hazretin ihale vermediği tek bir yüklenici, memnun etmediği tek bir işadamları kalmamıştı ülkede. Tabii, onun bu davranışı da karşılıksız bırakılmamış, karısına, kızına, oğluna,

(41)

damadına varıncaya dek hediyelere, armağanlara boğulmuş, üç kuşak torunlarına yetecek kadar han hamam sahibi edilmişti.

Gün gelip de işler sarpa sarınca sevenleri adamcağızı yalnız bırakmamışlar, gönül borçlarını ödemek için beni bulmuşlardı.

Beni o halimle, üstümde tanınmış bir mağazadan satın alınmış lacivert bir takım elbise, fildişinden kol düğmeleri, yabancı marka pahalı bir kol saati, yirmi dört ayar altından kravat iğnesi, metal çerçeveli gözlüğümle bir görmeliydiniz. Ne günlerdi onlar!... Yaşıyorsa kulakları çınlasın, öldüyse Allah gani gani rahmet eylesin. Çok para kazandım, çok saygı gördüm onun sayesinde.

Ne dersiniz, benden üniversite öğretim üyesi olur mu?.. Bir kere oldu. Nasıl mı?.. Bakın anlatayım. Şimdi ismini söylesem hemen hatırlayacaksınız, gazetelerin manşetlerinden inmemiştii uzun süre. Hani, hatırlı gönüllü kimselerin çocuklarına düzmece diplomalar dağıtmak, oradan buradan aparılan, derlenen bilgilerle hazırlanmış doktora, doçentlik tezlerine yeterlilik vermekle suçlanan bir öğretim üyesi vardı ya, işte onun dublörü olmuştum. Her yanı saran çürümüşlüğün, kötü gidişatın sanki tek sorumlusuymuş gibi şamar oğlanına çevirmişlerdi hocamı. Tez elden kimliğine bürünüp bu talihsiz, bahtı kara adamı da içinde bulunduğu güç durumdan kurtarmıştım. Bu yüzden bana karşı sonsuz bir minnet duyar. Arada sırada, vaktim uygun düştüğünde ziyaretine giderim. Sekreteri daha telefonda adımı söyler söylemez odasından fırlar, kapılarda karşılar beni. Ah efendim, ah!.. Beni ağrlamak için parçalanışını, yere göğe koyamayışını bir görseniz!.. Dereden tepeden konuşurken zamanın nasıl aktığını bir türlü anlayamayız. Bir de bakarız ki akşam olmuş, ayrılık saati gelip çatmış. İstemeye istemeye vedalaşırız. Uğurlarken de gene aynı teşrifat, gene aynı tören...

(42)

Yaa, işte böyle. Bizim mesleği çekilir kılan biraz da bu tür anılar. Şimdiki işimi mi merak buyurdunuz?

Şu anki görevim, kısa zamanda yıldızı parlayarak her yıl bir başka kurumun başına getirilen bir genel müdürün dublörlüğü.

Meyve veren ağacı taşlarlar diye boşuna dememişler. Sayın genel müdürümün birbiri ardına değiştirdiği son model otomobiller, lüks mağazalardan yaptığı alışverişler, kumar masalarında bir gecede kaybettiği milyarları kıskanan birileri yetkili mercilere haber uçurunca gelsin araştırmalar, soruşturmalar...

Ama bu işte, üstadın hiç mi kusuru, hatası yok?

Allah aşkına siz söyleyin muhterem, madem o makamlara ulaşmış, yediği önünde yemediği ardında, o fütursuzca davranışlar, o şatafat merakı da neyin nesi öyle?.. Daha derli toplu, daha gösterişsiz, daha şamatasız yaşasa da şimşekleri üstüne çekmese olmaz mı?.. Hayır olmaz, olamaz... Böbürlenmek, etrafına çalım satmak insanoğlunun hamurunda var. Eline bir fırsat geçmesin. Hemen cümle âleme ne yaman, ne önemli bir kişi olduğunu ilan ediverir. Peki, bu takıntının sonu nereye varır?.. Tabii ki hüsrana. Farkında bile olmadan tekerine taş koyar, tepetaklak ederler adamı. Sakın beni yanlış anlamayın. Sayın genel müdürüm hakkında kötü bir şey söylemiyorum. Sadece onun düştüğü duruma üzülüyorum. Ne de olsa benim ekmek kapım, velinimetim. O ve onun gibiler olmasa, Dublör Salihler nasıl doyururlardı karınlarını?

Neyse, biz gelelim sizin işinize. Şimdiye kadar yüklendiğim hiçbir görevi yüzüme gözüme bulaştırmadım, hiçbir işverenimi üzmedim. Bakın, siz de tâ nerelerden kalkıp bana gelmişsiniz. Neden?.. Nedeni gayet basit. Ünümü duymuş, profesyonelliğime güvenmişsiniz de ondan. İçiniz rahat olsun. Sizin dublörlüğünüzü de üstleneceğim. Ooo, gardiyan düdüğünü ağzına götürdüğüne göre, demek ki görüş saatinin sonuna geldik. Gitmeden önce sizden küçük bir ricada bulunabilir miyim acaba?.. Belki fark etmişsinizdir, geldiğinizden beri bütün mahkûm tayfasının gözleri üzerimizde. Çünkü bu hapishanedeki tutuklu ve hükümlülerin en az yarısı benim gibi dublör ve sizin hangi amaçla burada bulunduğunuzu anladılar. Hepsinin ortasında dublörlükten dem vurarak işin suyunu çıkarmayalım. Nasıl olsa, bir haftaya varmadan cezaevinden tahliye olacağım. Siz iyisi mi bana adresinizi bırakın, ben gelip sizi bulayım. Buluştuğumuzda her şeyi enine boyuna konuşur görüşürüz. Ziyaretiniz beni pek sevindirdi. Tekrar görüşmek dileğiyle, hoşça kalın Beyefendi!

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene
görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme,
eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni:
Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu: Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba,
Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran Kapak düzenleme:
MUSTAFA AZİZ DURMUŞ (azizdijital@gmail.com)

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini
koymayı görev bilir. Başka bir yerde yayınlanmış yazılar
dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez.
Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu
yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti
ödemez. DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
